

Barn och unga i sekter ur ett perspektiv av hederskultur

Ann-Sofie Sojka Al Hamede
Elisabeth Lindqvist

Young people in sects from a perspective of honor culture

Ann-Sofie Sojka Al Hamede
Elisabeth Lindqvist

Abstract

The aim of this essay was to investigate children's and young people's living conditions within sects and within honor culture, and to examine similarities and differences between children's vulnerability within a context of sect and a context of honor. This was done by performing an analysis of two journalistic books that depict experiences based on both contexts. The method chosen was a qualitative content analysis of the text told by women who grew up in a culture of honor or in a sect. The aim was also to examine the efforts of social work and BRIS digital communication platform based on the vulnerability of children and young people in both sects and in honor culture. Two digital communication platforms were analyzed with the help of text analysis. Erving Goffman's concept *stigma* was used to gain an understanding of the deviant individual. The findings of the essay showed that norm-breaking behavior led to sanctions and punishment. The prevalence of different types of violence such as psychological violence, physical violence and sexual violence were found. Michel Foucault's concepts of *self-discipline* and *punishment* could explain how groups exercise punishment in the hope of individuals obedience. Pierre Bourdieu's concept of *symbolic violence* was used to explain the different expressions of violence and to understand *male dominance* in the two contexts highlighted in this essay. The largest similarities that the findings showed were the exposure to physical and psychological violence and social control. The women's stories also manifested a fear of talking about what they experienced as children. Punishments of norm-breaking behavior could mean shunning and exclusion from the group. Distinctive values regarding virginity occurred in both contexts although consequences of not following the norms in a context of honor could result in gruesome punishments. One difference between expressed vulnerability in both contexts was the focus on demons and the devil from a context of sect, which did not occur in the stories from an honor culture. A second difference was who perpetrated the violence. Within stories from sects, it was clearer that the family and the group had the role of the punisher, while in an honor context it was the family and relatives. The fear of losing God or being punished to death by the same was recurring in stories from sects, while the fear in an honor context was mainly about losing the reputation and, by extension, the person's honor.

Keywords: sects, honor, honor-related violence, children and youth

Innehållsförteckning

Inledning	3
Problemformulering	4
Syfte	6
Frågeställningar	6
Begreppsförklaring	6
Tidigare forskning/kunskapsläge	7
Koppling sekt och heder	9
Sektkontext	9
Hederskontext och sociala insatser	12
Teori.....	14
Erving Goffman om avvikare och stigma.....	14
Michel Foucault om makt och disciplinering	15
Pierre Bourdieu om det symboliska våldet	15
Metod	16
Insamling av material.....	16
Val av metod	17
Förtjänster och begränsningar med metoden	18
Forskningsetiska överväganden	19
Urval och analys	20
Analysprocess av två reportageböcker	20
Analysprocessen av två digitala kommunikationsplattformar, Malmö kommuns socialtjänst och BRIS för barn & unga	21
Tillförlitlighet.....	22
Arbetsfördelning	23
Resultat och analys	23
Avsnitt 1.....	23
Tema våldsutsatthet	24
Tema kontroll.....	28
Tema bestraffaren	33
Avsnitt 2.....	35
Undersökning av Malmö kommuns socialtjänst digitala kommunikationsplattform.....	35
Undersökning av BRIS för barn & unga digitala kommunikationsplattform	35
Sammanfattning Resultat och Analys	37
Avsnitt 1.....	37
Avsnitt 2.....	39
Diskussion.....	39
Uppsatsens begränsningar.....	39
Kunskapslucka	40
Skillnad mellan sekt och heder	41
Hotet utifrån	42
Förslag på förändring	42
Referenser	43

Inledning

Om barn och unga i sekter, finns begränsad kunskap. Författarna till denna uppsats gör en ansats till att närma sig deras livsvillkor. Nedan följer utdrag ur tre av tjugofem vittnesmål som i uppropet #jagvittnar, sammanställdes på Galaxia Wallins (2019a) blogg. Berättelserna kommer från kvinnor som uppger erfarenheter av sexuella övergrepp inom Jehovas vittnen och om sanktioner inom organisationen mot de som berättat om dem. Kvinnorna vill med sina vittnesmål förmedla styrka och mod till de barn och kvinnor som fortfarande lever i sekten (Wallins 2019b).

Det började när jag var nio år gammal då en ung man tog sig friheten att förstöra min barndom. Jag har svårt att räkna hur många gånger han förgrep sig på mig. Övergreppen pågick under tre år och trappades upp ju äldre jag blev (Wallins 2019a, #1).

Jag var tretton när jag skulle döpas. Inför dopet fick jag träffa en äldstebröder som förhörde mig för att se om jag hade pluggat på ordentligt. Hans frågor handlade om min sexualitet. En trettonårings sexualitet. De tre åren som följde barnpassade jag hans barn och han fick chansen utforskade min sexualitet. När jag inte orkade vara tyst berättade jag detta för mina föräldrar. Jag fick vittna i en intern rättegång där mitt ord stod mot hans (Wallins 2019a, #3).

En litet barn i vår familj utnyttjades sexuellt av sin pappa. Till slut berättade barnet för sin mamma och andra i omgivningen. Mamman och familjen kontaktade inte polisen utan vände sig till äldstebröderna som i sin tur inte gjorde något åt saken eftersom pappan nekade och det inte fanns två ögonvittnen som kunde förstärka fyraåringens berättelse (Wallins 2019a, #5).

Det är inte enbart Jehovas vittnen som har belysts i olika medier där övergrepp på barn och unga uppdagats. Andra sekter som nämnts är exempelvis Hare Krishna (ISKCON) och Knutby Filadelfia (Unsgaard 2008). Rosen (2014) som forskar kring trauma menar att barn som växer upp inom sekter riskerar att hamna efter i utveckling av, eller dissocieras från, sitt eget agentskap och sin identitet, vilket är kännetecknande för komplext posttraumatiskt stressyndrom (C-PTSD). Medlemmar som lämnar gruppen efter många års tillhörighet bär på komplexa trauman men döms också ut av omgivningen för att ha tillhört en sekt, vilket ökar skuld känslor och isolering ytterligare enligt forskaren (Rosen 2014).

Det är svårt, om inte omöjligt, att få en exakt bild över hur många barn som lever inom sekter, år 2021. Författarna till uppsatsen finner inga kartläggningar över barn eller unga inom sekter i Sverige. Essén nämner, för ungefär 13 år sedan, 20.000 barn i boken *Sektbarn* (2008). När missförhållanden uppdagas är det ofta i form av f.d. medlemmars berättelser. Dessa berättelser har länge ifrågasatts av forskare, i synnerhet av sociologer (Kent & Swanson 2017). Almendros et al. (2009) nämner, i sin studie om 101 f.d. medlemmars anledningar till utträde, att det finns en misstänksamhet mot hjälporganisationers eller "antikult-organisationers" negativa påverkan på synen av den tidigare utsattheten inom

sekten. Studiens resultat visar dock ingen skillnad på synen av det psykiska våldet inom sekten och efterkommande psykiskt mående oavsett om de f.d. medlemmarna lämnat själva eller med hjälp av en organisation (Almendros et al. 2009).

Problemformulering

Redan år 1995 beskrivs i Barbro Westerholms motion, *Andlig kränkning* (1994/95: So406 refereras i 2008/09: So230) samhällets brister i att stötta unga med erfarenheter av destruktiva grupper eller sekter. En okunskap att hantera hälso- och känslomässig problematik som uppstått i erfarenheter inom sekter, sågs bland personal både inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och rättsväsende. Tre år senare, 1998, presenterar Margó Ingvardsson den utredning som motionen ovan utmynnade i, *I God Tro* (SoU 1998:113 refereras i 2008/09: So230). Utredningen visar att även om de utredda sekterna skiljer sig åt utifrån trosinriktning, även i barnuppfostran, har de flera liknande gemensamma egenskaper. Utifrån barns uppväxt- och livsvillkor i sekter framkommer odemokratiska metoder där rädsla för straff kontrollerar barns handlingar. Utredningen visar att barn inte uppmuntras till att ifrågasätta eller tänka på andra sätt än den livsvärld som sekten framställer som sanning. Det är viktigt att barn lyder och att de inte reflekterar kritiskt. Vissa sekter har en positiv syn på barna (SoU 1998:113 i 2008/09: So230). Det framkommer även att det finns en kunskapslucka i samhället vad gäller barns uppväxt i sekter och konsekvenserna av våldsutsatthet, både på individnivå samt i samhället i stort. Forskning som belyser barns uppväxtvillkor i sekter efterfrågas men initieras aldrig. Ett utarbetande av råd och anvisningar till personal som möter barn i sekter, är ytterligare ett förslag som aldrig genomförs. Något som även berörs är socialtjänstens ansvar att se till att ta del av relevant kunskap om sekter som exempelvis uppmuntrar barna eller andra metoder som strider mot barns rättigheter och svensk lagstiftning. Inget av utredningens fyra förslag, som stöds av sakkunniga, leder till åtgärder (2008/09: So230).

Barbro Westerholm m.fl. ger återigen, i motionen *Skydd och hjälp till barn och vuxna som utsatts för manipulativt ledarskap (sekter)* (2008/09: So230) som förslag till Riksdagen att lyfta barns situation i sekter. Detta genom att vidare utreda barn och ungdomars uppväxtvillkor inom sekter, att införa ett forskningscentrum inom psykiatrin med en samlad kunskap om samfund med manipulativ styrning och att utreda möjligheter till att både stötta de personer som farit illa men även att förebygga att fler barn drabbas negativt. Fortsatt menar Barbro Westerholm att barn i sekter kan utsättas för brott både mot FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Frivilligorganisationer, framkommer i motionen, kan inte vara de enda organisationer som ser till barnets rättigheter utifrån en utsatthet i sekter (2008/09: So230). År 2010 lämnas en sista motion, *Barn i sekter*, av Barbro Westerholm m.fl. över till Riksdagen (2010/11: Ub429). I motionen tas ny relevant kunskap upp om hur barn far illa i en sektmiljö, där författaren Charlotte Essén nämns med boken *Sektbarn* (2008). Bristen på forskning om barn som växer upp inom sekter belyses, återigen. Något som också tas upp är en studentuppsats (Höök och Magnusson 2009 refereras i 2010/11: Ub429) där det konstateras att 31 av barnkonventionens 54 artiklar kränks utifrån barns uppväxtvillkor i sekter. I motionen ställs andra länders arbete för att bistå barn som är utsatta inom sekter mot Sveriges, i stort sett avsaknad av insatser (2010/11: Ub429). Ett

rehabiliteringscenter i Mössberg tas upp, tillsammans med frivilligorganisationers insatser, som den enda ansatsen till hjälp. En ny utredning efterfrågas för att få en bättre överblick gällande barn i sekters utsatthet för manipulation (2010/11: Ub429). Efter år 2010 tar utredningar, motioner och ett fortsatt intresse för barn som växer upp inom manipulativt kontrollerade sekter, till synes slut. Oss författare veterligen, görs heller inga kartläggningar över barns livsvillkor eller våldsutsatthet i sekter.

Däremot benämns en annan slags utsatthet, hedersrelaterat våld, i en nationell kartläggning som Regeringen år 2017 ger Socialstyrelsen i uppdrag att skriva (Socialstyrelsen 2019). I kartläggningen beskrivs hur förtryck och hedersrelaterat våld uppmärksammas mer de senaste åren. Utsatta har synliggjorts på ett sätt som inte förekommit tidigare, även om mörkertalet anses fortsatt stort. Det hedersrelaterade våldet beskrivs kunna se ut på många olika sätt men ett gemensamt drag är att det ofta innehåller kollektiva bestraffningar. Hedersrelaterat våld kan innebära att barnet eller ungdomen själv inte bestämmer över sina relationer, sin fritid eller sättet den klär sig på. Det kan handla om fysiskt våld som i värsta fall får en dödlig utgång men det kan också handla om att inte få utforska sin sexualitet och att förväntas leva upp till en oskuldsnorm. Våldet handlar många gånger om att familjemedlemmar ska kontrolleras för att släktens eller familjens rykte ska upprätthållas. I kartläggningen nämns även att det inte spelar någon roll vilken religion den utsatta har eller vilket land eller kultur den tillhör, hedersförtrycket kan förekomma oavsett (Socialstyrelsen 2019). Hedersbegreppet, beskrivs i *Ett särskilt hedersbrott* (SOU 2020:57) som ett uttryck med flera, parallella definitioner. Det betyder att dess innebörd kan se olika ut beroende på i vilket sammanhang det belyses eller av vem det formuleras. Hederstänket beskrivs närmast som en egen kultur, inte nödvändigtvis kopplad till ett specifikt religiöst- eller kulturellt uttryck. Dock nämns några övergripande likheter vilka kan kopplas till en hederskultur, som att barn tidigt blir könsseparerade och att det finns ett uttalat patriarkalt styre där män har en överordnad roll gentemot kvinnor (SOU 2020:57). Inom en hederskultur finns klara normer där de som bryter mot dessa riskerar sanktioner i form av, exempelvis utfrysning från familj eller släkt och våldshandlingar. Både pojkar och flickor kan utsättas för hedersrelaterat våld och samtidigt också vara förövare mot exempelvis syskon. Pojkar förväntas ansvara över systers eller flickors, i familjens, orördhet inför framtida giftermål. Pojkar anses, utifrån utredningens resultat, även vara viktigare än flickor då det är de som för familjens namn vidare (SOU 2020:57).

I Barnkonventionen, eller Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, tas följande stycken upp gällande barns rättigheter kopplade till religionsfrihet och rätten att skyddas mot våld.

Artikel 14, första stycket:

Konventionsstaterna ska respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (2018:1197).

Artikel 19, första stycket:

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada

eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena föräldrarnas, vårdnadshavarens eller annan persons vård (2018:1197).

Då dessa artiklar, i skrivandets stund, är svensk lag undrar författarna om barn och ungas ovan mänskliga rättigheter inom sekter och inom hederskultur kränks. Finns en särskild utsatthet inom respektive kontext och hur kan den i så fall förstås? Kan den förstås som snarlik inom de två kontexterna eller som två separata utsattheter?

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka barn och ungas livsvillkor inom sekter och inom hederskultur samt att undersöka likheter och skillnader mellan hur barns utsatthet beskrivs inom en sektkontext och en hederskontext. Detta görs genom att utföra en innehållsanalys av två reportageböcker som skildrar erfarenheter utifrån en sektkontext och en hederskontext. Syftet är även att undersöka det sociala arbetets insatser och BRIS digitala kommunikationsplattform utifrån barn och ungas utsatthet inom både sekter och inom hederskultur.

Frågeställningar

1. Vilka likheter och skillnader kan urskiljas utifrån hur utsatthet framställs inom en sektkontext / hederskontext?

a. Hur ska dessa likheter och skillnader förstås?

2. Vilka insatser kan identifieras på Malmö kommuns socialtjänst- och BRIS digitala kommunikationsplattformar riktade till barn och unga utifrån en utsatthet inom:

a. en sektkontext?

b. en hederskontext?

Begreppsförklaring

I uppsatsen används begrepp som sekter eller slutna samfund, heder, hederskultur, hedersrelaterat våld och unga.

I Nationalencyklopedin (u.å.) beskrivs ordet sekt, följande:

sekt (latin *se'cta* 'följe', 'anhang', 'sekt', av *se'quor* 'följa'), religiös grupp som markant avviker från den eller de religiösa huvudlinjerna i ett samhälle. Termen används även för att beteckna (mindre) politiska ytterlighetsgrupper

Av ovan beskrivning går det att dra slutsatsen att ordet sekt kan inneha en relativ bred betydelse. Roy Wallis (1984), nämnde tidigt begreppet sekt och kategoriserar den utifrån dess syn på omvärlden: den världsförnekande, världsanpassade och världsbejakande. Inom den världsförnekande sekten finns exempelvis aspekter av isolering från omvärlden, en syn av att inneha den enda sanningen, social kontroll och krav på lojalitet från sina medlemmar (Wallis 1984). I uppsatsens empiri framträder liknande egenskaper hos de sekter som exemplifieras. Ordet sekt i uppsatsen, bör förstås i bakgrund till dess ursprungliga förståelse men kopplat till religion med kriterier om stark social kontroll och klara gruppnormer. Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) använder i sin studie begreppet, kontroversiella minoritetsgrupper för att bibehålla en slags objektivitet då de anser att begreppet sekt har en negativ klang inom populära diskurser. Författarna till denna uppsats är medvetna om att ordet sekt är värdeladdat. Dock kan ordet kontroversiell även ses som negativt i sig och minoritetsgrupp antyda att grupperna bör erhålla vissa särskilda rättigheter och skydd. Författarna ser en vinst i att använda ett redan vedertaget begrepp. Ibland används slutna samfund som ett alternativt begrepp till sekt och bör förstås med samma innebörd. När tidigare forskning presenteras används genomgående de begrepp som forskarna valt.

I uppsatsen nämns även begreppen heder och hederskultur, vilket främst syftar till utredningen, *Ett särskilt hedersbrott* (SOU 2020:57). Utredningen nämns vidare i problemformulering. Begreppen bör inte förstås som att de hör till en särskild grupp utan som en kultur med särskilda kriterier som kan förekomma inom vissa grupper eller sammanhang (SOU 2020:57). Hedersrelaterat våld, bör förstås som våld vilket kan förekomma inom en hederskultur och som utförs främst med syftet att återuppta, utifrån utförarens syn, förlorad heder (Socialstyrelsen 2019). Baianstovu (2017) problematiserar begreppet heder menar att det innefattar en manlig aspekt där heder ses utifrån en offentlig roll och en kvinnlig som är mer inriktad på hemmet och det privata. Fokus i västvärlden ligger ofta på när mannens heder skadas i relation till kvinnans beteende vilket, enligt henne, är en förenklad bild av begreppets innebörd (Baianstovu 2017). Westerstrand (2017) kritiserar också den mediala och politiska diskursen om hedersvåld som en reaktion på flickor och kvinnors normbrytande beteende. Ansvar förskjuts från förövare till utsatt då våldet tolkas som svar på ett agerande, menar Westerstrand. I denna process osynliggörs våldet (Westerstrand 2017). Författarna är medvetna om att begreppet heder är komplext och kan inneha flera olika innebörder beroende på i vilket sammanhang det används och av vem.

Med unga menas i uppsatsen främst ungdomar under 18 år med viss marginal. I empirin finns ett undantag där en av berättelserna skingrar en ung vuxen och hennes barns tid i Knutby Filadelfia.

Tidigare forskning/kunskapsläge

Forskning eftersöks via olika databaser, för att få en bredare bild av forskningsläget och för att minska eventuell risk med att missa, för uppsatsen, relevant forskning. Databaserna SwePub, Sociological Abstracts och Psycinfo används för att undersöka tidigare forskning. Sökning görs med hjälp av sökord som väljs ut av författarna för att hitta tillämplig forskning som syftar till uppsatsens frågeställningar. Ett zoom-möte hålls med personal från Malmö universitets bibliotek. Tips författarna tar till sig är exempelvis att även söka på

engelska ordkombinationer genom Swepub och att visa noggrannhet vid val av sökord. Författarna experimenterar med flera olika ord som kan betyda sekt eller heder och är noga med korrekt stavning. Ett urplock av ord och kombinationer som söks på:

- religion, barn och uppväxtvillkor
- barn, sekt och sociala insatser
- barn, heder, våld och sociala insatser
- cults, sects, religious fundamentalism or cultism and child
- cults, sects, religious affiliation or cultism, child and honour
- Jehovas vittnen och barn
- Jehovah's witnesses and child
- religious fundamentalism
- cults, sects, religious fundamentalism or cultism, child and honor or morality, self-concept, reputation, respect, human dignity or shame
- religious beliefs, religious experiences, religious affiliation, religious fundamentalism, cults, sects, cultism, religious affiliation or religious reared and child
- cults, childhood factors and sects
- heder och barn, ung eller tonåring och sekt
- hedersrelaterat förtryck och barn, ung eller tonåring
- hedersrelaterat våld och barn, ung eller tonåring
- honor cultures or honour cultures
- honour-based violence and child

Inledningsvis söker författarna efter forskning som kopplar barn och ungas livsvillkor i sekter till en hederskultur genom flera olika synonymer på svenska och engelska. Sökningar görs även i referenslistor i olika forskningsartiklar för att hitta relevant forskning. Samtliga sökningar undersöks på alla databaser med undantag för ord på svenska som enbart används på Swepub. Den första kopplingen finner författarna ingen forskning som belyser. Däremot upptäcks att sekter nämns i en forskningsrapport om heder. Sökningar utifrån sociala insatser i Sverige görs utan resultat. Att sökning gällande sociala insatser enbart görs utifrån en svensk kontext beror på att aktuell, svensk forskning anses bättre lämpad för uppsatsens syfte. I en forskningsrapport som fokuserar på hederskultur nämns dock insatser vilket presenteras nedan. Beslutet tas att barn och ungas livsvillkor bör undersökas utifrån två läger, ett utifrån en sektkontext och ett utifrån en hederskontext. Sökningen breddas därför något och det resulterar i betydligt fler träffar. All relevant forskning, ses primärt över och en större del väljs bort. Referatgranskad forskning undersöks först för att säkerställa att en kritisk granskning genomförs (Thurén & Werner 2019) och efter det, övrig forskning. Sökning görs även främst inom en 10-årsperiod för att minimera risken att få med forskning som eventuellt inte längre kan anses vara aktuell. Bland den forskning som väljs bort är det främst artiklar om vuxna i sekter eller om processer in och ut ur en sekt och trauman kopplade till religiösa riter. Författarna är medvetna om att religiösa riter skulle kunna förekomma inom de sekter som uppsatsen belyser. Det är dock svårt att veta om det de facto sker och i vilken utsträckning. Även forskning vars huvudsyfte är att se till hederskultur utifrån mäns våld mot kvinnor väljs, i viss mån, bort. Fokus på vald forskning som benämner hederskultur är, även den, i en svensk kontext. Vald forskning delas in i tre inriktningar, *koppling sekt och heder*, *sektkontext* samt *hederskontext och sociala insatser*.

Koppling sekt och heder

I forskningsrapporten *Heder och samhälle - Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar* av Rúna í Baianstovu et al. (2019) görs en omfattande studie och kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö, Göteborg och Stockholm. Studien omfattar 95 kvalitativa djupintervjuer med 235 nyckelpersoner och 6002 insamlade enkäter från ungdomar i årskurs 9. Studien synliggör en problematik kring de olika perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck som, forskarna menar, samexisterar. Den resulterar i att det blir svårt att identifiera vilka som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Kulturalisering beskriver hedersbegreppet relaterat med en problematisk bild av invandringen och som en motsats till det svenska. Uppfattningen kan bidra till stereotypiska föreställningar om och stigmatisering av, utsatta. En konsekvens av det kan innebära att våldsutsatta inte söker hjälp på grund av rädslan att bli diskriminerade men det kan även innebära att de inte får stöttning om de inte förknippas med den stereotypiska föreställningen. *Könsmaktperspektivet* beskrivs som hedersrelaterat våld och förtryck, förknippat med mäns våld mot kvinnor. Perspektivet är förenat med teorier om patriarkala strukturer. Genom perspektivet finns en fara i att missa andra våldsutövare än män. En annan risk är att vissa utsatta individer som exempelvis pojkar och hbtq-personer, blir osynliga.

Allomfattande perspektivet inkluderar sekter, fri-religiösa organisationer och andra, exempelvis etniskt svenska gemenskaper där framträdande strukturer av heder kan identifieras. Dessa innefattar kontroll, hedersnormer, patriarkat och vedergällning som kan innebära våldshandlingar. Social status, ärbärlighet, lojalitet och heder är centralt i dessa grupper oberoende av etnicitet. Detta förklarar forskarna som "svensk hederskultur". Risken med att bredda synen på det hedersrelaterade våldet är att de mer specifika uttrycken kan osynliggöras. En generell syn kan bidra till att våldsutsatta som inte är utsatta för hedersvåld ändå uppfattas vara det. Det kan även innebära att individer som är utsatta för hedersvåld och förtryck förbises (Baianstovu et al. 2019).

Sektkontext

Pernilla Liedgrens och Lars Larssons studie (2013) *Strategies Among Young Jehovah's Witnesses in Compulsory School in Sweden, Age 13–15*, syftar till en förståelse för ungas copingmekanismer inom Jehovas vittnen och de strategier som de utvecklar inom skolans värld. Studien utgår dels från intervjuer med 11 f.d. medlemmar av Jehovas vittnen men även på observationer och delar av organisationens litteratur, Vaktornet och Vakna. Åldern på de intervjuade är mellan 24 och 26 år. I studien nämns att Jehovas Vittnens föräldrar kräver att deras barn inte deltar i julfirande, födelsedagsfirande eller andra kristna, traditionella aktiviteter. Barn får heller inte ta del av undervisning som belyser evolution eller andra teorier och traditioner som strider mot Jehovas vittnens övertygelse. Barn till Jehovas vittnen får därför ofta gå ut ur klassrummet när någons födelsedag firas, exempelvis. Detta förefaller, enligt Liedgren & Larsson (2013) inte vara särskilt problematisk även om det kan skapa en känsla av utanförskap. Däremot, menar forskarna, är de stora skillnaderna i organisationens och skolans värdegrund mer oroväckande. När skolan lär ut om demokrati, jämställdhet, vetenskap och solidaritet lär organisationen ut om teokrati, patriarkat, bibelstudier och solidaritet enbart med organisationen. Inför skolstart blir barn varnade om den falska och också onödiga kunskap som lärs ut i den

“världsliga” skolan. Barn förväntas, enligt forskarna, av organisationen att bli retade i skolan för att de står upp för sin tro (Liedgren & Larsson 2013).

I studien framkommer även att Jehovas vittnen praktiserar vuxendop vilket ofta inträffar runt 13–14 årsåldern, för de som vuxit upp inom organisationen. Sanktioner mot barn och unga som inte följer organisationens regler blir betydligt hårdare efter dopet även om odöpta också förväntas följa alla regler. Alla sexuella handlingar innan äktenskap är strikt förbjudet och resulterar sannolikt i en uteslutning. Homosexualitet är inte accepterat och det är enbart möjligt att gifta sig med någon av ett annat kön. Det är förbjudet att ta emot blodtransfusion och går en medlem mot denna regel riskeras även då, personen att uteslutas (Hoiseth & Kongsgaard 2009 refereras i Liedgren & Larsson 2013). Droganvändning och att bli berusad på alkohol är också förbjudet och att festa ihop med människor i “världen” eller att lyssna på “världslig” musik, kan leda till restriktioner. Om en medlem uttrycker tvivel på tron eller bryter mot någon av reglerna kan ett straff vara att ingen i organisationen får prata med denna person längre. Personen ska bli behandlad som om den inte existerar längre och behandlingen varierar i tidslängd men är beroende av att den som syndat visar sann ånger för att bli återupptagen inom gemenskapen igen (Liedgren & Larsson 2013).

Studien visar att ungdomarna utvecklade tre strategier i skolan, “stå upp för sin tro”, “flykt” och “leva i två världar”. De två första strategierna hör ihop med synen om en enda värld medan den tredje visade en syn på två, relativt samexisterande världar. Den första strategin beskrivs som rättfram, öppen och modig där de unga inte visade några som helst tvivel i sin övertygelse. Den andra strategin visade också på en stark tro men samtidigt en osäkerhet i hur de skulle bete sig och isolation. De som anammade en flykt-strategi visade högre nivåer av psykisk stress och rapporterade mer frånvaro från skolan än de andra. Ungdomarna som använde den sista strategin verkade kunna anpassa sig till båda världar och olika situationer lättare. För de som såg världen med en enda syn, ”stå upp för sin tro” och “flykt”, accepterade samtliga Jehovas vittnens värdegrund som den enda. Skillnaden var hur de hanterade sin skolsituation. 6 av de intervjuade valde “stå upp för din tro-strategin” för att de ville försvara den men samtidigt led av tankar om att skämma ut sig. Organisationens krav om att starkt deklarerat sin tro för “världsliga”, var viktigt för dem. De som använde sig av “flykt” undvek att närvara i skolan alls eller höll sig för sig själva. Mer än hälften av de intervjuade använde denna strategi, åtminstone någon gång. En av de intervjuade beskriver att han brukade sitta själv större delen av rasterna i klassrummet, i vilorummet eller i en skog i närheten. Han var medveten om att han inte borde umgås med “världsliga” och ville undvika att någon tog kontakt med honom. För den här gruppen var synen på Gud, icke förlåtande och hård. En intervjuad beskriver rädslan som fanns att han, hela hans familj, hans släkt och alla han känner kommer att dö om han syndar. Den sista gruppen hade en syn på Gud som förlåtande. De ville inte göra någon i de två olika världarna besvikna och de hade strategier för att anpassa sig till två olika värdegrunder. Forskarna nämner att även om studien gäller ungdomar inom en speciell grupp så skiljer sig inte denna signifikant från andra subkulturer, minoriteter eller avvikande religiösa grupper. Strategierna som utvecklades skulle kunna användas av andra ungdomar i grupper utöver Jehovas vittnen (Liedgren & Larsson 2013).

I boken *Guds nya barnbarn* av Frisk, Nilsson & Åkerbäck som är resultatet av forskningsprojektet *Barn i sekter: Religiösa uppväxter i minoritetsamfund i Sverige*, undersöks barns livsvillkor i vissa religiösa minoritetsgrupper. Projektet bygger på 73 intervjuer där 53 intervjupersoner vuxit upp inom de religiösa grupperna. En övervägande del (tre fjärdedelar) av de 53 intervjupersonerna är fortfarande medlemmar vid intervjutillfället. 18 intervjuer hålls med barn som forskarna inte kallar varken för medlemmar eller icke-medlemmar. Intervjuerna med de vuxna sker i form av relativt öppna livsberättelser. Observationer utförs också då forskarna spenderat tid med de olika grupperna i religiösa sammanhang och vardagsliv. De religiösa minoritetsgrupper som förekommer i projektet är Knutby Filadelfia, Jehovas vittnen, Enighetskyrkan, Guds barn, Plymouthbröderna, ISKCON (Hare Krishna) och Scientologi-kyrkan (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017). Forskarna är kritiska till den diskurs som de menar funnits sen barnövergreppsrevolutionen (Jenkins 1998 refereras i Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017) om barns utsatthet i sekter. De ställer sig också frågande till hur begreppet religionsfrihet utifrån Barnkonventionen bör förstås. Handlar det om en frihet från föräldrars religion eller en frihet till deras religion? Forskarna menar att frågan är komplex. Projektets resultat visar att identifikation med gruppen är av stor vikt för medlemmar inom religiösa minoritetsgrupper. De utanför gruppen kan dock ses som avvikande, och i synnerhet f.d. medlemmar. En av de intervjuade berättar att hon var osynlig när hon lämnade Jehovas vittnen och att hennes pappa vek av vägen om de möttes på gatan. Forskarna menar att grupper och kontext skiljer sig åt men att både identifikation med gruppen och att se på icke-medlemmar som annorlunda kan förekomma både i mindre och större utsträckning. En av de intervjuade beskriver en tydlig hierarki inom Jehovas vittnen där Gud står överst, sedan pappan och efter det mamman och sist kommer barnen. En pojke från Knutby Filadelfia menar att det är av stor vikt att respektera sina föräldrar. Resultatet visar att kärnfamiljen är viktig för många av grupperna. I de grupper som förr praktiserade en livsstil där föräldrar lämnade bort barnen till kollektivet för uppfostran, verkar nu föräldrar istället fokusera på barnen (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017).

Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) beskriver att skillnaderna mellan olika barns situationer är stora då både grupper och föräldrar inom grupper kan skilja sig åt när det handlar om barnuppfostran och hur strikt en lära följs, exempelvis. En grups lära kan också förändras över tid och med det barns situationer. Forskarna tar också upp hur barndomskonstruktioner förändras över tid och att f.d. medlemmar tenderar att komma ihåg tiden inom gruppen som negativt präglad och medlemmar i mer positiva bemärkelser (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017). De tar även upp att allmänhetens negativa syn på "sekter" kan isolera barn ytterligare och bidra till ett stigma. Få informanter berättade om äga efter år 1979 och ett fall av sexuella övergrepp framkom. Ingen av grupperna rapporterade om barnarbete. I några av grupperna framkom det att högre utbildning inte uppmuntras. Utifrån materialet framgår att vid betydande hälsoproblem används den vedertagna sjukvården men utöver detta används mer kontroversiella metoder som tillskott av vitaminer och bön. I vissa grupper fanns en negativ inställning till vaccination och att ta hjälp av psykiatrin. Forskarna menar att för barn till Jehovas vittnen som inte tar emot blod finns knappt några risker alls eftersom samhället går in och tillfälligt tar vårdnaden om barnet och ger blod ändå. Forskarna ser utifrån sitt material ingen allvarlig risk som är kopplad till barnens hälsa i grupperna även om de inte bortser ifrån att enstaka föräldrar kan äventyra den (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017). De ser också att ett navigerande mellan två olika samhällen kan

vara både positiv och negativ. Positivt i den bemärkelse då en personlig utveckling kan ske som en del i att tillhöra flera kulturer samtidigt och negativt utifrån att en isolering kan innebära känslor av inte passa in. Två religiösa friskolor diskuteras av forskarna vilka måste följa den nationella läroplanen. Samtidigt visas exempelvis en brist på kritiskt tänkande i undervisningen. Forskarna menar avslutningsvis att det är av vikt med ökad förståelse för barn inom religiösa grupper och efterfrågar vidare forskning och diskussion (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017).

Sanja Nilsson, som är en av forskarna i forskningsprojektet ovan har även skrivit en artikel som publicerats i uppslagsverket *The Encyclopedia of child and adolescent development* (2019), vilken berör barns uppväxt inom sekteristiska grupper. Forskaren menar att det är omöjligt att veta hur många barn som finns inom dessa grupper för att begreppen för grupperna skiftar, grupperna tenderar att isolera sig från resterande samhälle och grupperna har inga siffror över medlemmar eller vill inte förmedla dessa till allmänheten. Medlemskap kan också vara svårdefinierat inom en grupp. Nilsson (2019) belyser en avsaknad av forskning riktad mot barns situationer inom sekteristiska grupper. Hon menar även att den forskning som finns oftast handlar om tidigare medlemmars berättelser vilket är problematiskt då medlemmars berättelser skiljer sig från f.d. medlemmars. Något som också är problematiskt med retroaktiva berättelser är att gruppen den berör kan förändras över tid. Det finns flera faktorer som samspelar när det handlar om att se till barns situationer inom sekteristiska grupper, exempelvis vilken grupp det handlar om. Grupperna skiftar i syn på barnuppfostran, religiös övertygelse, utbildning och hur barnen bör socialiseras in i tron. Forskaren menar att grupperna vill göra ett medlemskap attraktivt för barnet så att det stannar livet ut inom gemenskapen. Hur detta görs kan variera mellan grupper och i olika sammanhang. Det som ses som en gemensam faktor för grupperna är att viss isolering från samhället praktiseras, vilket skulle kunna innebära problem för den som lämnar gruppen. Hur barnet utvecklas under en längre tidsperiod varierar beroende på vilket sätt gruppen praktiserar läror, vid vilken tidsperiod det sker och vart, geografiskt, det händer (Nilsson 2019).

Hederskontext och sociala insatser

I Siv-Britt Björktomta (2019) *Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity*, redogörs en studie baserat på intervjuer med 11 unga kvinnor i åldern 16–20 år som har utlandsfödda föräldrar. De unga kvinnorna berättar om erfarenheter av utsatthet för hedersrelaterat våld. De tillhör familjer som anser sig vara kristna, muslimer eller en kombination av kristna och muslimer. Forskaren gör jämförelser av hedersrelaterat våld i hemmet med våld i nära relation. Björktomta (2019) beskriver att en försvårande omständighet är när gärningsmannen är en förälder. Utövandet av det icke-fysiska våldet, menar hon, begränsar flickors handlingsutrymme. Genom att exempelvis fadern/föräldern tittar med en viss blick på barnet så förstår barnet hotet. Forskaren kopplar det hedersrelaterade våldet till ett maktperspektiv. Män kontrollerar kvinnor för att upprätthålla familjens heder. Detta framförallt när det handlar om döttrars, i familjen, sexualitet. I de fall där fysiskt våld existerar inkluderas även andra typer av våld som exempelvis isolering, övervakning och hot. Forskaren kopplar även våldet till köns- och generationsroller där flickor anpassar sig och till viss del själva bidrar till sin underordning (Bourdieu refereras i Björktomta 2019). Det är

starka könsroller inom berörda familjer och det är, enligt henne, männen som har tolkningsföreträde. Flickor anpassar sig redan som små barn till familjens konstruktion och begränsar också själva sitt handlingsutrymme. Det räcker med blickar för att flickorna ska rätta till sitt beteende vilket forskaren menar kan härledas till symboliskt våld. Björktomta beskriver kontrollen som *tvångskontroll* (Stark 2009 refereras i Björktomta 2019) och menar att det är en lämpligare beskrivning vilken ger en djupare förståelse för ungas utsatthet, än begreppet hedersrelaterat våld (Björktomta 2019).

Björktomta (2019) refererar till Bourdieus (1999) begrepp, *symboliskt våld* och menar att det innebär att barnen anpassas efter normerna i familjerna. Dessa innefattar lydnad och kyskhet. Genom skuld, skam och risk för vedergällning som varvas med känslor av kärlek, beundran och lojalitet, agerar barnen på rätt sätt. Till det symboliska våldet hör de heteronormativa könsrollerna och det latent våldet från en auktoritär fader. Familjens heder påverkas av en stark norm kring döttrars kyskhet. Lydnad och kyskhet före äktenskapet, nämns som de starkaste normerna i familjerna. Björktomta (2019) beskriver det *sociala våldet* i termer av könssegregering och diskriminering. Ett uttalat förbud är att ha pojkvän. Oskuldsnormen innan äktenskap är stark. Hon belyser även det sociala våldet vilket kan ske i form av kontroll och begränsningar i bland annat vilka vänner flickor har, vilka kläder de får ta på sig, vad de får använda fickpengar till, vem de får gifta sig med, vad de gör på fritiden och hur och om de får sminka sig. Det finns också högre krav på att flickor får ta mer ansvar i hemmet än pojkar när det gäller hushållssysslor men också ett större ansvar över att ta hand om syskon. Enligt forskaren blir det svårt för flickor att ta aktiva val på grund av de starka kraven på lydnad. Björktomta (2019) nämner att det *psykologiska våldet* kan förklaras som våldet utan det fysiska våldet. Känslomässig utpressning används och kan förklaras genom att både socialt- och symboliskt våld ryms i begreppet, psykologiskt våld. Olika former av handlingar och uttryck används för att påverka flickor i familjen utan att använda fysiskt våld. Hot om fysiskt våld ryms i det psykologiska våldet och barn kan välja att anpassa sig för att undvika det fysiska våldet. Det psykologiska våldet kan även förknippas med latent våld. Direkta psykologiska handlingar och uttryck kan vara isolering, uteslutning, tystnad, hot om våld och mord. Andra handlingar och uttryck syftar till att skapa känslor av skuld och skam. Björktomta (2019) beskriver att det *fysiska våldet* framför allt används för att straffa familjemedlemmar som bryter mot familjens normer. 5 av 11 kvinnor i studien hade haft erfarenheter av fysiskt våld. Det fysiska våldet som utövas av fadern och bröder handlar främst om att flickor straffas när de bryter mot normer. Det fysiska våldet som modern utövar kopplas mer till uppfostran (Björktomta 2019).

I studien av Baianstovu et al. (2019), beskrivs problematiken kring att heder förknippas med något osvenskt vilket kan bidra till att individer känner sig diskriminerade. Att inte söka hjälp vid utsatthet kan bero på negativa, tidigare erfarenheter eller att inte vilja utsätta sin familj för skada. En annan anledning att individer inte söker hjälp är för att de eventuellt inte ser behovet eller utsattheten som hedersrelaterad (Baianstovu et al. 2019). Studien visar, bland unga, ett lågt förtroende för organisationer som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck. Söker de stöttning så är det till en vuxen i skolan, enligt forskarna. En uppbrottsprocess kan ta lång tid varpå långsiktiga insatser är viktiga inom hederskontexten för att unga ska få ett bra stöd. Baianstovu et al. (2019) menar att socialtjänsten behöver bli mer tillgänglig och uppsökande för att nå unga som inte

själva vänder sig myndigheter. Verksamheten behöver också anpassas för att möta unga med problematik oavsett om det gäller våld i hemmet, hedersvåld, missbruk eller våld i annan kontext. Baianstovu et al. (2019) belyser aspekten internetillgång, vilket kan vara ett sätt för unga att söka hjälp och få kunskap om andra i liknande situation som de själva. När ungdomar får möjlighet att inse att deras utsatthet kan förstås som hedersvåld och förtryck ökar chanserna för hjälpsökande (Baianstovu et al. 2019). I studien tas, från yrkesverksamma, två uppfattningar upp i intervjuer när insatsen Lagen om vård av unga (LVU) bör användas i ärenden som uppfattas som hedersrelaterat våld och förtryck. Den första är att tvång bör användas mycket frekvent vid hedersrelaterat våld medan den andra förespråkar att se till varje unikt fall och att det är av vikt att vara lyhörd. I mötet med barn och unga är det grundläggande att samhället och myndigheter skapar tillit för att utsatta ska våga söka stöd (Baianstovu et al. 2019).

Teori

Till uppsatsens teoriavsnitt väljs relevanta begrepp för att förklara uppsatsen syfte och frågeställning från teoretikerna Erving Goffman, Michel Foucault och Pierre Bourdieu. Från Goffmans texter väljs förklarande begrepp som *stigma*, *sociala avvikare* och *inomgruppslig avvikare*. Av Michel Foucaults teorier väljs begrepp som *bestraffning*, *disciplinering*, *Panopticon* och *självdisciplinering*. Pierre Bourdieus *det symboliska våldet* och *den manliga dominansen* är ytterligare begrepp som författarna bestämmer sig för att använda sig av. Begreppen syftar till att förstå den utsatthet som författarna uppmärksammar i reportageböckernas berättelser.

Erving Goffman om avvikare och stigma

Goffman (2011) menar att grekerna, genom att märka personer med defekter eller påstådd låg moral fysiskt, skapade begreppet *stigma*. De som var märkta skulle andra, omärkta, hålla sig borta från. Han beskriver hur ett språk av relationer döljs bakom vår kategorisering av andra utifrån egenskaper. Vissa människor beskrivs som normala och andra, som avvikande. Ett visst beteende beskrivs som normalt medan ett annat, onormalt. Utifrån det intryck vi får av okända människor, delar vi in dem i olika sociala statusgrupper med speciella, av oss, tillskrivna egenskaper. Om en person verkar negativt avvikande och inte följer en grupps normativa mönster, reduceras personen till en utstött. Detta, beskriver han, resulterar i ett stigma för den utstötta. Stigmat består av en egenskap som är djupt nedvärderande för den som bär det. Individerna med stigmat är inte lika mycket människor som någon utan det. Stigmat kan dock ses som negativt av en viss grupp men samtidigt resultera i en grupptillhörighet i en annan. Tre olika stigmat är det kroppsliga, det mentala och det kollektiva där exempelvis en religiös grupp avviker negativt från det normala. Vi skapar även en slags stigmatteori med tillhörande termer där andra negativa, tillskrivna, egenskaper kopplas till den första. Personen med stigmat kan försöka förändra eller anpassa den misskrediterande egenskapen hos sig själv för att passa in. Den kan även börja bete sig som andra med liknande stigma antas bete sig. Goffman (2011) nämner *sociala avvikare*, i samband med grupper vilka öppet skiljer sig från andra och

närmast i revolt visar sitt avståndstagande från det normala. De socialt avvikande upplever ofta att de står något högre än andra och att det liv de väljer att leva är bättre än de normalas liv. Normala kan bli värvade av de socialt avvikande genom att bli introducerade till ett annat sätt att leva. Han nämner i samband med de socialt avvikande, kultiser, vilka också rekryterar medlemmar men har en specifik kollektiv aktivitet som ofta är kopplad till en speciell mötesplats eller byggnad. En slags avvikare är den med högre status som har en rätt genom sin position att till viss del avvika från gruppens normer. Goffman (2011) benämner en typ av *inomgruppslig avvikare* som får en speciell roll i gruppen på grund av ett negativt beteende eller attribut. Personen får en lägre status och blir inte lika respekterad som andra i gruppen. En annan avvikare är den som blir isolerad av gruppen. Den finns med i gruppens sociala sammanhang men får inte tillhöra gruppen (Goffman 2011).

Michel Foucault om makt och disciplinering

Foucault (2017) belyser makt och olika perspektiv av *bestraffning* och *disciplinering*. En slags disciplinering är konstruktionen, *Panopticon* som först börjar användas i fängelser. Det byggs som ett runt torn där övervakaren är placerad i mitten av tornet med full uppsyn över alla celler. Cellerna ligger längst ut mot ytterväggen i en cirkel runt hela tornet med väggar mellan fångarna. Med hjälp av solljuset som lyser upp cellerna, ser övervakarna allt som händer i cellerna. Fångarna däremot ser inte de andra fångarna då det finns väggar mellan dem. De är isolerade och kan inte kommunicera med varandra. Konstruktionen är ett sätt att skapa ordning och eliminerar risken för att fångar ska planera uppror eller rymningsförsök med hjälp av varandra. Cellernas placering bidrar, enligt Foucault, till att göra fångarna ständigt synliga. Foucault menar att konstruktionen Panopticon kan finnas på arbetsplatser men även i skolor. Övervakaren har ständigt koll på att individerna sköter sig och osynligheten för varandra, bidrar till att inte bli störda av andra kollegor eller skolkamrater. Foucault (2017) beskriver även att makten över de ständigt bevakade fångarna, resulterar i att fångarna också blir oavbrutet medvetna om sig själva. Han förklarar att fångarna inte ser något själva men samtidigt är fullt synliga medan övervakaren är helt dold i tornet och ser allt. Fångarna börjar korrigera sitt eget beteende i en slags *självdisciplinering*. Detta för att fångarna inte vet när övervakaren är på plats. De börjar bete sig som att övervakaren alltid är där. Bestraffning, beskrivs av Foucault som en mekanism vilken finns med i alla disciplinära system. Han förklarar att disciplinsystemen syns i skolan, armén och verkstaden. Inom dem existerar egna regler, straff, specifika brottsliga handlingar och egna instanser som utreder brott. De som bryter mot dessa regler blir bestraffade. Foucault menar att det kan vara obetydliga regler som inte finns lagförda som exempelvis kring förseningar, vårdslöshet, dåligt uppförande, oblygsam sexualitet och oanständig klädsel. Straffen om regler bryts kan vara allt från lätt fysisk aga, förödmjukelse till avskaffande av förmåner. Han beskriver att allt i princip ska gå att bestraffas (Foucault 2017).

Pierre Bourdieu om det symboliska våldet

Bourdieu (2018) beskriver att det *symboliska våldet* inte bör förstås som överkligt våld med avsaknad av riktiga konsekvenser utan som en obalans i ett

dominansförhållande där mannens ställning genom historien fortsatt oavbrutet i en aktiv reproduktion. Han förklarar det symboliska våldet som beroende av att kvinnan ser ned på sig själv. Däremot är det för enkelt, enligt teoretikern, att påstå att kvinnan kan upphöra att bidra till sin sociala konstruktion enbart genom att bli medveten om den eftersom maktstrukturer och tankescheman bakom den, då glöms bort. En viktig komponent i acceptans av den symboliska makten är att den ofta resulterar i känslor av skam och skuld eller beundran och respekt. Bourdieu menar även att maktbalansen befasts med bland annat sociala konstruktioner om kön. Genom kommunikation, symboler, normer, kroppsspråk och bland annat kunskap produceras och reproduceras undermedvetet i tankescheman i varje habitus, en slags social lag vilken inkorporeras i individen. Detta påverkar hur individen ser på världen och dess roll och agentskap i den utan att den själv vet om det. Han menar att de dominerande (männen) konstruerar perspektiv på hur dominansen kategoriseras varpå de dominerade (kvinnorna) införlivar dessa som naturliga. Kvinnorna är fångade inom dessa maktrelationer där tankescheman om *den manliga dominansen* blir en självklarhet och det symboliska våldet inte ifrågasätts i praktiken. I vissa samhällen, enligt Bourdieu blir kvinnor bytesvaror där män i egenskap av den symboliska ekonomins härskare kan erhålla socialt kapital för dem. Det är av vikt att kvinnornas värden som kyskhet inte kränks så att de kan giftas bort, vilket kan resultera i för männen bundsförvanter och symboliskt kapital. Han menar att kvinnor är underkastade i dygder som renhet och blygsamhet medan männen är fast i en position av den dominerade. I männens position konstrueras egenskaper som virilitet och våldsamt. Kvinnans heder som oskuld och trohet kan enbart förloras eller försvaras medan mannens heder bör erövrats och utökas. Det kvinnliga behöver skyddas på grund av sin sårbarhet men är samtidigt skrämmande då det misstänks innehålla spår av list och magi. Det manliga våldet och mannens potens behöver bekräftas av andra män varpå, enligt honom, utövande av gruppvåldtäkter kan förekomma inom vissa grupper som ett exempel för att stärka bilden av mannens dominans (Bourdieu 2018).

Metod

Som uppsatsens metod väljs en kvalitativ innehållsanalys där två separata typer av texter analyseras. Två reportageböcker och två digitala kommunikationsplattformar sätts i relation till, för syftet, relevant teori och tidigare forskning.

Insamling av material

Förstudier görs för att få en överblick över adekvata ämnen kopplade till barns rättigheter och våldsutsatthet samt begrepp som hederskultur och sekt. Sökningar görs exempelvis via Google scholar, bokus.se, adlibris.se, Regeringen.se, Sociological Abstracts och Swepub. Syftet är att finna aktuell forskning, rapporter, böcker, juridiska texter, handlingsplaner, kartläggningar och exempelvis artiklar som belyser de ämnen och begrepp som bedöms vara av relevans. En primär sökning görs även på Malmö kommuns digitala kommunikationsplattform och BRIS kommunikationsplattform för att undersöka om och hur begrepp som hedersrelaterat våld samt sekt används. Detta för att få en bild av tillgängligheten på digitala kommunikationsplattformar och för att

undersöka om det finns insatser kopplade till målgrupper och hur dessa eventuellt skiljer sig åt, grupper mellan. Under sökandets gång hittas facklitteratur, aktuellt för ämnet. Av utvald litteratur används två reportageböcker som empiri i uppsatsen. En om hedersrelaterat våld och en om sekter eller kontroversiella, religiösa grupper. I reportageböckerna skildras berättelser av kvinnor som har erfarenhet av att befinna sig inom hederskultur eller inom en sekt. Boken *Sektbarn* (Essén 2008) valdes då motionen *Barn i sekter*, (2010/11: Ub429) tar upp den. Boken *Fånge i hederns famn* (Wallin 2019c) valdes för att det är en nyare bok.

I reportageboken *Fånge i hederns famn* av Galaxia Wallin (2019c), väljs två kapitel i intervjuform ut för analys. Kvinnorna berättar om upplevelser från sin barndom i vad de själva ser som hederskultur. Intervjuerna har skett under 2017 och 2018. Åldern på kvinnorna framgår inte för att skydda deras identitet mer än att de är vuxna vid tid för intervjuerna. Den första intervjun handlar om Ahlam som blir kär i en svensk-engelsk pojke som 15 åring. Hon inte får vara tillsammans med pojken för sin familj. Ahlam skickas till sin moster i Libanon för att familjen ska bli kvitt problemet. Där uppdagas det att hon är gravid. Då det är för sent med abort tvingas Ahlam lämna bort sin bebis. Den andra intervjun handlar om Diana. Hon blir tidigt utsatt för övergrepp av sin farfar men blir misstrodd av sina föräldrar när hon berättar om det sexuella våldet (Wallin 2019c).

I reportageboken *Sektbarn* av Charlotte Essén (2008), väljs två kapitel ut baserade på intervjuer med tre kvinnor som har erfarenhet av att varit medlemmar inom Knutby Filadelfia (KF) och Jehovas Vittnen (JV). Intervjuerna med kvinnorna gjordes 2006. Berättelserna i intervjuerna utspelar sig på 80-, 90- och 20-talet. Lisa går med i KF som vuxen efter en träningskola som organisationen anordnar och får två barn under tiden som medlem. Maja och Agnes växer upp inom JV. Både Maja och Agnes lämnar organisationen i tonåren men Maja som är döpt blir vid sitt utträde, utesluten.

Val av metod

En kvalitativ ansats bedöms bäst lämpad då valet av metod utformas efter frågeställningarnas utformning och för att få en förståelse för barns livsvillkor i sekter och i en hederskontext. Uppsatsens mål är inte att få generaliserande svar utan syftar till en djupare förståelse. (Forsberg & Wengström 2016). Det går likaså inte att slå fast att ett fenomen som syns är något generellt gällande i samhället (Eliasson 2018). Det är heller inte avsikten med denna uppsats. Aspers (2011) nämner att Hermeneutiken har bidragit till den kvalitativa metoden genom texttolkning. Den hermeneutiska cirkeln av Martin Heidegger tas upp och förklaras med att varje del av cirkeln förstås utifrån olika delar men även utifrån ett helhetsperspektiv. För att förstå helheten behöver alla delar i en cirkel förstås. Ny kunskap bidrar till att påverka och utveckla frågeställningarna, som då förändras eller fördjupas under arbetets gång. Detta leder i sin tur till en djupare förståelse (Aspers 2011).

Under processens gång används abduktiv ansats (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). De menar att en sådan ansats innebär att arbeta fram och tillbaka mellan induktivt och deduktivt förhållningssätt. Först väljs det empiriska materialet ut och därefter väljs teorierna. Författarna har dock tankar om teorier

innan en innehållsanalys görs och växlar mellan att gå från empiri till teori och tillbaka, en metod som beskrivs av Lundman & Graneheim Hällgren (2017) som abduktiv. Mer om tillvägagångssättet av analysen beskrivs under *Urval och analys*. Utgångspunkten är att inte fastna vid en teori från början eftersom det enligt Aspers då finns risk att gå miste om ny kunskap (Aspers 2011). Kvalitativ analys kan anses vara mer flexibel än en kvantitativ analys. Det är ovanligt att en forskare använder färdiga analysmodeller i en kvalitativ metod. De skapar vanligen egna modeller med hjälp av olika verktyg (Ahrne & Svensson 2015). I denna uppsats utgår författarna från en kvalitativ innehållsanalys i form av textanalys och använder det som ett verktyg för att tolka empirin. I innehållsanalysen av reportageböckerna används teman som skapats efter kodning av valda delar av texterna (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). I textanalysen på de digitala kommunikationsplattformarna ställs frågor baserade på de koder och teman som dyker upp i den första innehållsanalysen. Kvalitativ innehållsanalys används för att undersöka och tolka olika texter (Lundman & Graneheim Hällgren 2017).

Förtjänster och begränsningar med metoden

En begränsning av den valda metoden är att det inte går att generalisera utifrån det analyserade materialet. Författarna utgår från enstaka berättelser men syftet är också att försöka förstå de intervjuade utifrån livsvillkor kopplat till sekt och heder. Metoden kan i detta fall vara en förtjänst i att försöka förstå livsvillkor och eventuell utsatthet samt för att kunna svara på frågeställningarna. En begränsning med att göra en innehållsanalys av färdiga texter är att det inte går att se personerna bakom. Det kan ge en bredare möjlighet till tolkning av att se personens uttryck och gester. Att även använda en redan befintlig text gör att det inte går att ställa följdfrågor. Kvalitativ innehållsanalys är baserat på tolkningar av dokumenterade erfarenheter, således även texter och berättelser. En text ger upphov till olika tolkningar beroende på vem som tolkar och i vilket sammanhang menar Lundman & Graneheim Hällgren (2017). Det skulle dock kunna innebära att författarna inte gjort rätt tolkningar men Lundman & Graneheim Hällgren (2017) beskriver att det är möjligt med flera olika tolkningar i en text och att det inte behöver innebära att någon av dem är fel. Mer om författarnas förförståelse beskrivs i metodavsnittet, under rubriken *tillförlitlighet*. En fördel med innehållsanalys är att den fungerar bra om målet är att jämföra olika texter (Boréus & Kohl 2018). I denna uppsats jämförs två olika böcker med berättelser ur olika kontexter. En nackdel skulle kunna vara att innehållsanalys kan visa mer av det som är uttalat än det som är dolt eftersom analysen görs med koder på innehållet men det outtalade kan ha betydelse (Boréus & Kohl 2018). Enligt Boréus & Kohl (2018) skulle en diskursanalys kunna ge en ännu djupare förståelse än en innehållsanalys. En risk med den valda metoden är att koder och teman väljs ut för snabbt i processen vilket kan resultera i att annan text blir osynlig (Boréus & Kohl 2018). Enligt Boréus & Kohl (2018) förebyggs företeelsen genom att ha i åtanke när material samlas in, att inte låsas fast vid någon teori eller teman från början. Mer om metodens begränsningar tas upp i uppsatsens avslutande diskussion. För en djupare förståelse av barn och ungas livsvillkor inom sekter och inom hederskultur vore intervjuer eventuellt ett bättre val. Att intervjua, öppnar upp för flera etiska frågeställningar (Vetenskapsrådet 2017).

Forskningsetiska överväganden

Utifrån generella regler kopplade till etiska problem som Vetenskapsrådet (2017) belyser i *God forskningssed*, tas det bland annat upp att forskaren ska visa en transparens vad gäller granskning och redovisning av sina utgångspunkter. En annan regel som nämns är att redovisning av resultat och metod också ska vara synligt (Vetenskapsrådet 2017). I både uppsatsens metodavsnitt och resultatdel följer därför en öppen redovisning av författarna. Dels utifrån tillvägagångssätt och metodansatser i metodavsnittet samt sett till resultatet redovisat i resultat- och analysavsnittet. Med öppet, menas i detta hänseende att det material som presenteras är det som hittats och på vilket sätt det analyserats. Det finns en förklaring vad gäller avgränsning av materialet och en reflektion kring hur källor påverkar resultatets trovärdighet. En diskussion förs även kring begränsningar kopplade till analysen och faran i att generalisera bedömningar för att undvika att överskatta resultatets betydelse (Vetenskapsrådet 2017).

Syftet med uppsatsen är att göra en jämförande undersökning av barn och ungas livsvillkor inom två olika kontexter och en frågeställning är kopplad till framställning av utsatthet. Om författarna valt att intervjua vuxna om erfarenheter de haft som barn exempelvis, kan en risk föreligga att skada uppstår om känsliga personuppgifter röjs eller om de påverkas fysiskt eller psykiskt negativt av att medverka. Forskningen hade därför fått prövats enligt etikprövningslagen (SFS 2003:460 refereras i Vetenskapsrådet 2017). I uppsatsen används befintliga skriftliga källor, där uppgiftslämnare är anonymiserade, vilket betyder att en etikprövning inte blir aktuell. Detta innebär inte att ett etiskt förhållningssätt med inslag av kritiska reflektioner inte är av vikt under uppsatsens skrivande, utan nödvändigt (Vetenskapsrådet 2017). Utifrån syfte och frågeställning kan det därför vara av vikt att ha en annan, allmän regel i åtanke, *individskyddskravet*, vilken belyser att forskning bör bedrivas utan att skada den som medverkar. Vetenskapsrådet (2002) beskriver kravet vilket delas in i fyra generella forskningskrav: *Informationskravet*, *Samtyckeskravet*, *Konfidentialitetskravet* och *Nyttjandekravet*. Enligt *informationskravet* ska forskaren informera de medverkande om forskningens syften och kortfattat utifrån *samtyckeskravet* ska forskaren inhämta samtycke från berörda. Utifrån *konfidentialitetskravet* ska anonymitet försäkras de medverkande om de önskar och enligt *nyttjandekravet* får insamlat material enbart användas till forskning (Vetenskapsrådet 2002). Dessa krav är inte aktuella utifrån författarnas insamlade empiri då det exempelvis inte är möjligt att inhämta samtycke och eftersom en anonymisering redan är gjord. Däremot går det att reflektera kring en av berättelserna ur empirin som handlar om en kvinna från Knutby Filadelfia, vilket skulle kunna ses som en relativt liten men känd grupp. Kvinnan kan därför eventuellt identifieras av andra inom gruppen. Dock har kvinnan valt att medverka i intervjun till reportageboken vilket kan tolkas som ett samtycke. Detta hindrar inte författarna från att behandla uppgifterna hon lämnat, som kan anses känsliga, utifrån ett etiskt perspektiv. Författarna reflekterar även över hur en hel grupp skulle kunna stigmatiseras genom användning av anonymiserade andrahandskällor. Utifrån uppsatsen kan det vara av vikt att se till val av forskning, teori och empiri samt val av begrepp och hur dessa kan påverka personer som tillhör den berörda gruppen. Vissa begrepp som "sekt" och "heder" kan anses värdeladdade varpå en begreppsbeskrivning tillkommer i uppsatsen. Bedömningen görs att studien är mindre och når en relativt liten publik och därför eventuellt inte har så stor genomslagskraft att påverka stigmatisering av grupper, exempelvis. Om den eventuella skadan som

konsekvens bedöms som obetydlig, anser Vetenskapsrådet (2017) denna inte tillräcklig motivering för att avstå bedrivandet av forskning. En avslutande reflektion handlar om inledningens citat från en online- källa med känsliga uppgifter om utsatthet. Författarna kommer återigen fram till att eftersom uppgifterna är anonymiserade och källan inte kan betraktas som privat kan citat användas. Ännu en gång utifrån ett nödvändigt, etiskt förhållningssätt (Vetenskapsrådet 2017).

Urval och analys

Skriftlig, befintlig litteratur väljs för att dels besvara valt syfte men även på grund av att tidsramen för uppsatsen är begränsad. En liknande undersökning hade exempelvis kunnat göras utifrån material med rörligt material som ljud-och videofilmer om mer tid funnits. Uppsatsens utvalda texter avgränsas med bakgrund till valt syfte och frågeställning där relevanta begrepp både i skriftlig litteratur och på digitala kommunikationsplattformar, analyseras vidare. Mer om urval berörs i uppsatsens diskussionsavsnitt.

Analysprocess av två reportageböcker

Analysprocessen börjar efter att den valda empirin valts ut. Författarna läser de båda reportageböckerna, *Fånge i hederns famn* och *Sektbarn* och reflekterar över det valda materialet. Domäner väljs ut utifrån *barns livsvillkor*. En domän är en del av en text som väljs ut som är kopplat till det som eftersöks i frågeställningen (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Författarna väljer ut två kapitel (domäner) vardera i de valda böckerna. De två kapitel som väljs ut i boken *Sektbarn* väljs ut eftersom tidigare forskning fokuserat på Jehovas Vittnen (JV) och Knutby Filadelfia (KF) och de två kapitel i boken *Fånge i heders famn* väljs ut eftersom de fokuserar mest på barns upplevelser. Vid detta stadi läser även författarna varandras utvalda texter. Uppsatsens författare upptäcker en utsatthet hos barn och tankar om teorier om våld tas upp mellan författarna. Vid denna upptäckt ändrar författarna frågeställningarna till att innehålla utsatthet istället för livsvillkor. I nästa steg har författarna med sig tankar kring utsatthet. Författarna börjar undersöka teorier om våldsutsatthet. Lundman & Graneheim Hällgren (2017) beskriver val av stycke, en mening eller ord som meningsbärande. Författarna väljer ut mindre stycken som kopplas till utsatthet. I detta skede kodar även författarna de utvalda styckena. Därefter delas koderna in i olika teman (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Under hela processen pratar och diskuterar författarna med varandra och när kodning och teman är klara byter författarna texter med varandra för att titta efter likheter och skillnader i hur utsatthet framställs. Även detta diskuteras av författarna och de antecknar de likheter och skillnader som upptäcks i de olika texterna. Varje tema delas in i undergrupper. Undergrupper kan liknas med Lundman & Graneheim Hällgrens (2017) kategorisering, där flera koder kopplas samman. Författarna väljer teorier utifrån de tankar som funnits under analysens gång. Dessa kopplas till empirin för att få en djupare förståelse och för att kunna svara på frågeställningarna.

Tematisering, undergrupper och några valda tillhörande kodord:

Tema våldsutsatthet

Undergrupp övergrepp

Kodord: Barnaga, fysiskt våld, slag, hot om demoner, sexuella övergrepp, våldtäkt, örffilar, manlig dominans, frakturer och tvångsgifte.

Undergrupp bestraffning

Kodord: Församlingstukt, inte få tala, restriktioner, utesluten, utfrysning, fysisk bestraffning, disciplinering, psykiskt våld, latent våld, inlåsnings, smittad, som död, tystnad, tortyr och sanktioner.

Tema kontroll

Undergrupp begränsning

Kodord: Begränsning i vardagen, inte få ha vänner, ingen pojkvän, många regler, olik andra barn, inte få vara med, utanförskap, skötsamhet, rätt klädsel, latent våld och tvångsgifte.

Undergrupp undergivenhet

Kodord: Patriarkala strukturer, hierarki, manlig dominans, barns tystnad, vuxna litar inte på barn, lyda föräldrar, självmordsförsök och behaga mannen.

Undergrupp oskuldsnorm

Kodord: Vara oskuld tills giftermål, flickan, utnyttjad, heder, normbrytande, sexualitet, äktenskap, tvångsgifte, angiverikultur, rykte, våldtäkt, smutsig och manlig dominans.

Tema bestraffaren

Undergrupp Första nivåns bestraffare

Kodord: Besträffande föräldrar, besträffande grupp, äldste, tysta ner, ledare, mannen, besträffande släktingar, pappa, klanen, planera mord och utomlands

Undergrupp Andra nivåns bestraffare

Kodord: Satan och demoner, fast med demoner, Gud som bestraffare, död, Harmageddon, Gud hör och ser allt, övergiven av Gud, rädsla för dåligt rykte och förlorad heder.

Analysprocessen av två digitala kommunikationsplattformar, Malmö kommuns socialtjänst och BRIS för barn & unga

All tillgänglig text, inom ramen av de två digitala kommunikationsplattformarna, undersöks genom att författarna läser materialet i form av rubriker och underrubriker samt länkar. Författarna använder analysfrågor till texterna (Boréus 2015) Frågorna ställs till den text som finns tillgänglig på de digitala kommunikationsplattformarna. Frågorna och sökorden har författarna kommit fram till utifrån de koder och teman som blev synliga i den första innehållsanalysen av reportageböckerna. När undersökningen görs utgår författarna från att ett barn eller ungdom som kan läsa och skriva ser texten eller går genom den tillsammans med en vuxen. Barnet eller den unga är, i författarnas tanke, medveten om att den befinner sig i en hederskontext eller sektkontext. Författarna testar även plattformarnas sökfunktioner med hjälp av olika sökord

och ställer frågor till texten. Frågor ställs mot den text som finns tillgänglig på Malmö kommun digitala kommunikationsplattform och BRIS *för barn & unga*.

1. Nämns begreppet hedersrelaterat våld?
 - 1a. Ifall ja; Vilka insatser finns och vart kan barn vända sig för stöttning?
2. Nämns begreppet sekter eller slutna samfund (eller alternativa benämningar med liknande innebörd)?
 - 2a. Ifall ja; Vilka insatser finns och vart kan barn vända sig för stöttning?
3. Vilka likheter och skillnader kan ses vad gäller benämning av begreppen och eventuella insatser?

Sökord som använts vid undersökningen av de digitala plattformarna är: heder, hedersrelaterat våld, hedersförtryck, tvångs gifte, sekt och slutna samfund.

Tillförlitlighet

Trovärdigheten påverkas av olika faktorer. En faktor är på vilket sätt förförståelse har påverkat analysen (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Författarna innehar en viss förförståelse och detta kan påverka tolkningen av texter. Att tyda texter kan beskrivas utifrån tolkningsläran, Hermeneutik. När en text läses tolkas den utifrån läsarens förståelse och inte av författarens (Forsberg & Wengström 2016). Det innebär att författarna som läsare bör vara medvetna om denna förståelse. Fördelen är att tidigare kunskap blir användbar för att förstå ett sammanhang bättre. Lundman & Graneheim Hällgren (2017) menar att förförståelse kan ge nya möjligheter till kunskap och leda till djupare förståelse. Nackdelen är att författaren eventuellt inte förstår texten som är skriven på det sättet som är tänkt från början. Det är dock oundvikligt att inte ha någon förförståelse alls då alla människor bär på erfarenheter. En av författarna växte upp inom Jehovas vittnen och har därför kunskap om livet inom organisationen. En metodologisk konsekvens av denna förförståelse kan vara att författaren är tveksam till vissa forskares tolkningar av kunskap eller insamlad empiri om Jehovas vittnen. För att detta inte ska påverka uppsatsens resultat har båda författarna läst igenom all vald forskning. Den andra författaren har ingen tidigare erfarenhet av sekter. Om båda författare kommer fram till en ungefär liknande tolkning av texten så anses inte den ena författarens tidigare kunskaper föreligga särskilt hinder. Uppsatsen valda texter är lästa av båda författarna och delar av analysen har gjorts tillsammans. Det sägs kunna vara en faktor som kan öka tillförlitligheten av materialet (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Något som även kan påverka uppsatsen är att författaren med erfarenhet av livet inom Jehovas vittnen har flertalet negativa erfarenheter från uppväxten som exempelvis våldsutsatthet. Författaren fick även närvara under rättegångar inom sekten där hon anklagades för att inneha demoner och blev utesluten som 13-åring. Författaren har dock förståelse för att erfarenheter inom en sekt kan se olika ut och håller ett öppet sinne i närmandet av forskning, berättelser från f.d. medlemmar och till den andra författarens tolkningar av materialet. Författaren har också velat behålla begreppet sekt på grund av, till viss del, egna erfarenheter. Men också för att hon anser att en omskrivning i bästa fall kan resultera i ett

begrepp som ändå betyder detsamma och i värsta fall riskerar att förminska problematik. En annan faktor till att kunna visa på trovärdighet är att den röda tråden syns genom hela uppsatsen (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Författarna är noggranna med att ständigt vara medvetna om och diskutera med varandra under arbetets alla delar om syftet och frågeställningarna. Att vara tydlig med vem som säger vad i uppsatsen påverkar också trovärdigheten. Exempelvis genom en klar fördelning av författarnas tolkning och återgivning av de intervjuades ord från berättelserna (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Det är även av vikt att beskriva analysprocessen utförligt i metodavsnittet eftersom det ökar tillförlitligheten men också att reflektera under processens gång (Lundman & Graneheim Hällgren 2017). Författarna har genomgående i processen reflekterat och diskuterat för att inte tappa den röda tråden.

Arbetsfördelning

Författarna har under uppsatsens gång haft daglig kontakt för att diskutera och dela upp arbetet jämnt mellan varandra. Varje dag under arbetets process har författarna diskuterat uppsatsen och dess syfte. Arbetet har skett med viss uppdelning med fokus på olika stycken och författarna har haft huvudansvar över utvalda delar för att effektivisera arbetet. Uppsatsen har skrivits genom Google docs där båda författare har kunnat läsa och redigera varandras texter. Författarna har även bytt texter med varandra för granskning och redigering. Vissa delar som resultat och analys, har skrivits tillsammans. Alla delar i uppsatsen är granskade och bearbetade av båda författare.

Resultat och analys

Syftet med uppsatsen är att undersöka barn och ungas livsvillkor inom sekter och inom hederskultur samt att undersöka likheter och skillnader mellan hur barns utsatthet beskrivs inom en sektkontext och en hederskontext. Detta görs genom att utföra en innehållsanalys av två reportageböcker som skildrar erfarenheter utifrån en sektkontext och en hederskontext. Syftet är även att undersöka det sociala arbetets insatser och Bris digitala kommunikationsplattform utifrån barn och ungas utsatthet inom både sekter och inom hederskultur.

Resultat och analys är indelat i två avsnitt. Avsnitt 1 som syftar till analysen av två böcker inom respektive ämne sekter och heder samt ett mindre avsnitt 2, där undersökningen av Malmö kommuns- och Bris digitala kommunikationsplattformar presenteras. Avsnitt 1 är kopplat till frågeställningen nr 1 och avsnittet 2 till frågeställning nr 2.

Avsnitt 1

Den kvalitativa innehållsanalysen som görs på reportageböcker, *Sektbarn* (Essén 2008) och *Fånge i hederns famn* (Wallin 2019c) resulterar i tre olika huvudteman. Två tydliga teman, *våldsutsatthet och kontroll*, blir synliga när författarna analyserar de två reportageböcker utifrån barn och ungas utsatthet. I synnerhet utifrån likheter i utsatthet. Våldet manifesteras främst i form av att bli utsatt för fysiskt-, psykiskt- och latent våld. Våldet är till stor del bestraffande och det är

ofta föräldrar som straffar sina barn vid normavvikande eller gränsöverskridande beteende. Ett annat straff kan vara utfrysning eller uteslutning ur familj eller grupp. I temat *kontroll* ryms en starkt begränsande aspekt och en oskuldsnorm. Ett tredje tema, *bestraffaren*, upptäcks främst utifrån en skillnad i utsatthet. Samtliga intervjuade berättar om en eller flera bestraffare. Vilka dessa kan vara skiljer sig något åt mellan kontexterna heder och sekt. Nedan följer resultat och analys utifrån de teman och undergrupper som presenteras i uppsatsens metodavsnitt.

Tema våldsutsatthet

a. Övergrepp

Samtliga intervjuer, både från sekter och hederskultur, innehåller berättelser om våldsutsatthet. Inom *sekterna* Knutby Filadelfia (KF) och Jehovas vittnen (JV) beskrivs av de intervjuade, en systematisk barnaga. Agnes och Maja berättar om hur de blev fysiskt våldsutsatta som barn inom JV. Maja berättar:

Att aga barn var väldigt vanligt, speciellt under mötena i Rikets sal. Det var inte något som man funderade på eller som man tyckte var fel, eftersom det var helt normalt att göra så (Essén 2008, s. 98).

Lisa berättar att hon blev uppmanad att aga sina barn av sin man och ledarna inom KF:

Barn blir fysiskt misshandlade i Knutbysekten [...] Vilken vuxen medlem som helst kan slå ett barn i uppfostringssyfte, men oftast är det ledarna (Essén 2008, s. 37).

Agnes beskriver, förutom fysiskt våld, också hoten om demoner och sexuella övergrepp:

Idag anser jag att det inte finns ett bättre ställe för sexuella övergrepp på barn, än i en organisation som Jehovas Vittnen. Ett slutet sällskap där man kan gömma sig och en perfekt grupp för en massa perversa saker. Dessutom är det väldigt vanligt med fysisk misshandel (Essén 2008, s. 125).

Agnes beskriver sin rädsla för demoner som hon också kopplar till de sexuella övergrepp hon utsattes för som barn:

När det misstänks att det finns demoner i närheten fick vi lära oss att gå runt och ropa 'Jehova' högt flera gånger, för att skrämja bort dem [...] Ofta hade jag sån ångest att jag inte kunde sova. Någon ville mig illa, trodde jag, och jag såg inom mig hur någon smög sig på mig (Essén 2008, s. 123 - 124).

Agnes berättar om att hon blev utsatt för sexuella övergrepp av en släkting inom församlingen. Hon menar att det inte hade spelat någon roll om hon berättat om övergreppen för de styrande, äldstebröderna, då JV har en speciell syn på bevisning av sexuella övergrepp. När hon var fem år gammal började övergreppen och pågick i tio år. Efter uppdrag gransknings tv-program år 2003 om sexuella

övergrepp inom JV hör Agnes förövare av sig och hon får agera tröstare (Essén 2008).

Ahlam och Diana berättar om våldet i en *hederskultur*. Ahlam berättar om ett tillfälle när hennes syster Hiba har skvallrat för deras mamma att Ahlam umgås med sin kille, Peter:

Mamma slog mig med ett sådant hat att det var svårt att tro att jag faktiskt legat i hennes mage. Mamma förbannade mig och även Hiba, sen knuffade mamma mig mot sovrummet. Hon låste dörren och beordrade mig att ta av mig mina byxor och trosor. Hon skulle undersöka om jag var oskuld. Jag vägrade och då slog hon mig ännu hårdare. Jag hade aldrig sett mamma så här skärrad och förbannad förut (Wallin 2019c, s. 143).

Diana berättar om det fysiska våldet men även om övergreppen hon blir utsatt för av sin farfar och att hennes föräldrar inte tror på henne:

Jag orkade inte mer och skrek åt pappa: 'Din jävla farsa våldtog mig, varför vill du inte fatta?' Jag skrek så att grannarna skulle höra. Jag skrek och skrek och mamma slog mig igen. Pappa stod som förlamad och hejdade inte mamma som misshandlade mig inför honom. Sedan öppnade pappa munnen och sa att om det jag sagt stämde, innebar det att blod skulle flyta. Mamma såg på honom med hotfull blick medan hon höll mig i håret och sa: 'hon ljuger' (Wallin 2019c, s. 191).

Det framkommer också att kusiner till Diana blir utsatta för fysiskt våld av sina föräldrar. Kusinen Farida nämner för Diana om när hon berättar om de sexuella övergrepp hon blivit utsatt för, till sina föräldrar:

'Mina föräldrar var inte intresserade av att lyssna. Jag berättade för pappa och vad fick jag? Örfilar, spott i ansiktet och blev bortgift för att dölja farfars brott. Det var viktigare att skydda hans och hans fars rykte än att rädda sin egen dotter' (Wallin 2019c, s. 188).

Diana berättar mer om sin kusin Farida:

Farbror Mazen trodde inte på Farida när hon sa att det var farfar som våldtagit henne. Hon blev örfilad och slagen med en träbräda och ett bälte. Farida fick tre frakturer i handen men hon fick inte åka till sjukhuset. Hon fick inte gå till skolan heller. Hon fick vänta tills hon hade läkt och tills blåmärkena bleknat (Wallin 2019c, s. 189).

Bourdieu (2018) beskriver det symboliska våldet i termer av exempelvis familjekonstruktioner utifrån könsroller, där mannen har en högre position än kvinnan och där dessa positioner reproduceras (Bourdieu 2018). I intervjuerna framgår våldet som uppfostringsmetod inom familjerna. Det används som bestraffning i disciplinerande syfte och våldet kan tänkas reproduceras i generationer eftersom det till synes, inte ifrågasätts. Björktomta (Bourdieu 1999 refereras i Björktomta 2019) beskriver köns- och generationsroller ur ett maktperspektiv. I familjer med starka könsroller, där männen står högst i rang, anpassar sig barnen tidigt till familjens normer. Det fysiska våldet används i uppfostringsyfte och som bestraffning när någon i familjen bryter mot normerna

(Björktomta 2019). Det är tydligt att det är de vuxna som dominerar över barnen i berättelserna. Barnen tystas och de vuxna litar inte på när barnen berättar om sexuella övergrepp. Diana berättar om farfars övergrepp och blir då fysiskt misshandlad. Även Dianas kusin Farida vittnar om samma erfarenhet, då hon blir grovt misshandlad och hamnar på sjukhuset. Agnes berättar att det krävs en specifik bevisning vid sexuella övergrepp inom JV. Det kan vara svårt för ett barn att bevisa vad det blivit utsatt för, vilket kan tolkas som att barn i dessa kontexter är i ett klart underläge, gentemot de vuxna. Lisa berättar om att hon blir tillsagd av sin man att slå sina barn. Lisa berättar även att det är normalt inom KF att aga barn och att det ofta är ledarna som utför det. Den manliga dominansen blir tydlig och också kvinnors underlägsenhet genom de klara regler gruppen har, utifrån könsroller. Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) problematiserar å andra sidan den diskurs som de menar funnits sen barnövergreppsrevolutionen (Jenkins 1998 refereras i Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017) om barns utsatthet i sekter. Utifrån forskarnas studie där medlemmar och f.d. medlemmar intervjuas ser de ingen allvarlig risk, kopplad till barnens hälsa i grupperna även om enstaka föräldrar skulle kunna äventyra den. Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) menar också att barndomskonstruktioner förändras över tid där f.d. medlemmar tenderar att minnas tiden inom gruppen som negativt präglad. Nilsson (2019) belyser att det finns flera faktorer som samspelar när det handlar om barns situationer inom sekteristiska grupper, exempelvis vilken grupp det handlar om. Grupperna skiftar i syn på barnuppfostran och hur barnen bör socialiseras in i tron. Att grupper skiftar över tid är något hon också anser vara problematiskt då forskning, enligt henne, har fokuserat på retroaktiva berättelser från f.d. medlemmar (Nilsson 2019).

b. Bestraffning

En utmärkande del av utsattheten i berättelserna om livet inom *sekterna* KF och JV, handlar om bestraffning. Lisa får tidigt en stämpel av vara demonbesatt inom KF. Hon får därför en låg status inom gruppen. Hon visar motstånd både mot sin man och en av ledarna inom församlingen vilket resulterar i en än lägre ställning. Under en period får Lisa församlingstukt vilket innebär att hon inte kan röra sig fritt bland andra i församlingen och ingen i gruppen får umgås eller prata med henne. Hennes man tar vid flera tillfällen hennes barn ifrån henne när han åker till jobbet på morgonen och lämnar dem hos någon församlingsmedlem (Essén 2008). Lisa (KF) berättar:

Det värsta var att jag inte fick reda på var och hos vem han lämnade barnen. Det var rena tortyren (Essén 2008, s. 44).

Både Maja och Agnes beskriver att tiden inom JV som barn är starkt färgad av rädsla för "Satan djävulen" och demonerna. Agnes berättar hur hennes mamma använder inlåsning i hemmet som en bestraffningsmetod då hon förstår Agnes rädsla:

Jag kommer ihåg att jag satt vid ytterdörren och grät i flera timmar. En annan gång gick jag hem till min klasskompis klockan sju på morgonen, bara för att jag inte vågade vara ensam hemma (Essén 2008, s 124).

Maja påbörjar en process av att lämna JV som sextonåring och blir på grund av det betraktad av sin familj och församling på ett radikalt annorlunda sätt, än innan. Hon berättar:

Mamma har vid flera tillfällen sagt att det är två i familjen som är döda, och då menar hon mig och min pappa. Det är faktiskt så de ser på mig – som död (Essén 2008, s. 116).

Maja blir utesluten och behandlas, enligt henne som en person med en smitta. Hon får äta på sitt rum eller hålla sig hemifrån om andra medlemmar hälsar på och hennes familj undviker henne:

Känslan under de två åren när jag bodde kvar hemma var fruktansvärd. Det var som en blandning av chock, djup ångest och sorg. Allt i en enda klump och varenda dag (Essén 2008, s. 111).

När Diana från reportageboken *Fången i hederns famn* (2019c) väljer att berätta för sin mamma om att hon blivit utsatt för sexuella övergrepp av sin farfar, reagerar mamman genom att bestraffa Diana. Diana säger:

Utan omsvep berättade jag att farfar våldtagit mig. Mamma drog efter andan och skrek: 'Neeejj!' Och örfilade mig. Jag förstod inte varför jag blev örfilad. Det var min första örfil någonsin (Wallin 2019c, s. 191).

Diana blir fysiskt straffad. Det som även märks i intervjuerna inom hederskontexten är bestraffning som är annan än fysisk. Ahlam berättar:

De pratade sällan med mig. Utfrysning är den värsta tortyrmetoden. Men när jag gick med på att gifta mig blev mina föräldrar glada igen. Vi kunde sitta tillsammans vid köksbordet och njuta av trivsamma middagar (Wallin 2019c, s. 161).

Jag orkade inte gå till skolan. Jag hade ingen lust eller energi och hade huvudvärk. Mamma slutade prata med mig helt. Hennes tystnad var jobbigare att handskas med än örfilarna jag fick (Wallin 2019c, s. 145).

Ahlam beskriver tystnaden och utfrysningen som något värre än fysisk bestraffning. Ahlam beskriver också det latent våldet i form av att hon "vet" vad som ska hända om föräldrarna får reda på något som bryter mot reglerna. Hon är rädd för att mostern ska berätta för Ahlams mamma att Ahlam är gravid:

När jag hörde moster prata med mamma kräktes jag i min säng. Jag ville skrika men tappade rösten. Jag kunde se mig själv knivhuggen (Wallin 2019c, s. 151).

Foucault (2017) beskriver straffmekanismen där det inom system av disciplin existerar regler, straff och egna instanser som utreder brott. De som bryter mot reglerna blir bestraffade. Det kan handla om regler vilka inte finns lagförda som exempelvis dåligt uppförande, sexuell provokation och oanständig klädsel. Straff när reglerna bryts kan vara fysisk åga, förnedring eller förlust av förmåner (Foucault 2017). I Lisas fall bestraffas hon vid ifrågasättande av de som står över

henne i hierarkin inom gruppen och för att hon, när chansen ges, inte ber gruppen om förlåtelse. Foucault (2017) beskriver även, begreppet självdisciplinering. Ahlam säger att hon går med på att gifta sig eftersom all bestraffning, då kan tänkas upphöra. Hon anpassar sig därför till normerna. Ahlam beskriver utfrysningen och tystnaden från sin mamma som plågsam. I Björktomtas (2019) beskrivning av det psykologiska våldet används olika metoder som hot om våld men även uteslutning och isolering. Uteslutning beskriver Maja, JV, är som att bli behandlad som en smittsam individ som ska undvikas. Björktomtas (2019) beskriver även det psykologiska våldet som ett latent våld. Ahlam känner till normerna i sin familj och vet vad som kan hända om dem bryts. Det får henne att må dåligt och hindrar henne från att berätta om sin utsatthet. Även tystnad och blyghet, menar Bourdieu (2018) är en kvinnlig, hedersam dygd. Det psykologiska våldet som Björktomta (2019) tar upp, kan innehålla känslomässig utpressning och hot om fysiskt våld. Det går att se ett samband mellan Ahlams och Dianas tystnad och rädslan för vad som skulle kunna hända om de berättar. Enligt Goffmans (2011) teori om stigma, är personen som bär det inte lika mycket människa längre. Stigmat bärs av individen som en djupt nedvärderande egenskap. En person som har ett mentalt stigma som "demonbesatt" eller "utesluten" kan också utifrån en stigmatteori tillskrivas andra negativa egenskaper som sjuk, smittsam eller död (Goffman 2011). En typ av inomgruppslig avvikare har en lägre status inom gruppen och får inte samma respekt som andra. En annan avvikare är den som isoleras av gruppen och inte får tillhöra den (Goffman 2011). Både Lisa, KF, och Maja, JV, kan ses som en inomgruppslig avvikare under perioder. Maja blir dock som utesluten den senare typen av avvikare då hon inte längre alls tillhör gruppen. Enligt Liedgren & Larsson (2013) blir sanktioner mot barn och unga som inte följer Jehovas vittnens regler, betydligt hårdare efter dop. Om en person bryter mot de regler som finns eller visar tvivel, riskerar den att bli behandlad som om den inte existerar längre tills dess den visar sann ånger (Liedgren & Larsson 2013). Nilsson (2019) belyser en gemensam faktor för de sektaristiska grupperna som isolerade, i någon grad från resterande samhälle. Detta kan skapa problem senare, för individen som väljer att lämna gruppen (Nilsson 2019). Resultatet från Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) projekt visar att identifikation med gruppen är centralt för medlemmar inom religiösa minoritetsgrupper. De utanför gruppen kan ses som avvikande, och i synnerhet f.d. medlemmar. En av de intervjuade berättar att hon var osynlig när hon lämnade JV och att hennes förälder vek av vägen om de möttes på gatan. Forskarna menar att grupper och kontext skiljer sig åt men att se på icke-medlemmar som annorlunda kan förekomma både i mindre och större utsträckning (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017).

Tema kontroll

Ett genomgående tema i de berörda kapitlen i reportageböcker om sekter och hederskultur är kontroll och på vilket sätt kontrollen som utövas, begränsar de intervjuade.

a. Begränsning

Maja (JV) berättar om en situation efter sitt dop när pappan tillsammans med några pojkars föräldrar inom *sekten* bestämt att Maja inte ska få brevväxla med killarna då det anses olämpligt:

Då kändes det som att min pappa hade krossat det sista han kunde krossa. Han hade ju redan haft synpunkter på ridningen, musikintresset och vilka jag fick umgås med. Nu skulle jag inte ens få umgås med dem jag ville inom församlingen heller! (Essén 2008, s. 106).

Agnes (JV) om paralleller till hederskultur:

Man får inte klä sig som man vill, man får inte umgås med dem man vill, man får inte delta i olika aktiviteter i skolan, som discon och utflykter. Man fick aldrig vara med, helt enkelt. Inom hederskulturen kan det vara en morbror eller farfar som styr, hos oss var det de äldste i församlingen. Jag känner igen allting (Essén 2008, s. 120).

Inom *hederskontexten* beskrivs även begränsningar. Ahlam berättar om att inte få leva som andra tjejer i det svenska samhället och om att hon inte fick ha pojkvän. Det gjorde att hon träffade Peter i smyg. Ahlam berättar:

Vår relation var komplicerad. Vi kunde inte träffas så ofta som vi ville. Problemet kom från min sida. Rättare sagt, från mina föräldrars sida. Trots att jag är född och uppvuxen i Sverige fick jag inte leva som andra svenska tjejer. Jag fick inte gå någonstans efter skolan. Jag fick inte bjuda hem mina tjejkompisar, och så klart inte Peter heller. Min pappa skulle mörda mig om han hade upptäckt att vi var tillsammans.

Tro inte att pappa var en barbarisk typ. Han var snäll och kärleksfull. Men han satte upp många regler för oss. Att inte ha en pojkvän var en av de viktigaste reglerna som vi tidigt fick lära oss. När jag en gång berättade att min kompis Adila hade en pojkvän blev pappa arg och kastade sin kaffekopp i väggen. Inte ens ordet pojkvän fick nämnas. Pappa tyckte synd om svenskarna som inte kunde uppfostra sina barn (Wallin 2019c, s. 139).

Ahlam berättar om vikten av att inte ha pojkvän. Hennes pappas reaktion, att kasta kaffekoppen i väggen när han hör ordet "pojkvän", visar allvaret i att bryta de regler han satt upp.

Goffman (2011) nämner det kollektiva stigmat där en grupp avviker negativt från det normala. Bland barn och unga i en utmärkande grupp kan det tänkas skapa utanförkänsla att avvika från normen i samhället och kanske särskilt om föräldrarna gjort det valet åt dem. Inom både KF och JV är det av vikt att barnen ger ett gott intryck av gruppen utåt (Essén 2008). De socialt avvikande, menar Goffman, upplever ofta att de lever ett liv bättre än andra och värvar medlemmar genom att introducera dem till detta, bättre leverne (Goffman 2011). I Liedgren & Larsson (2013) studie framkommer det att barn till JV inte får fira jul, födelsedagar eller andra kristna traditionella aktiviteter. Barn får i skolan ofta lämna klassrummet när lärare undervisar om evolution eller annat som strider mot JV:s tro. Detta kan skapa en känsla av utanförskap (Liedgren & Larsson 2013). Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) tar å andra sidan upp två sidor av att navigera mellan olika samhällen. En positiv i den bemärkelsen att det kan leda till en personlig utveckling av att få ta del av fler kulturella tillhörigheter. En negativ då isolering kan innebära känslor av att inte passa in (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017). Begränsningar och kontroll kan förklaras genom Foucaults (2017) teori om

kontroll och dess resultatet av ordning och reda samt skötsamma fångar. Genom att föräldrar begränsar kan hopp finnas om skötsamma flickor som följer uppsatta regler och normer. Tystnaden som de intervjuade upplevdes känna, kan beskrivas som den vägg som sätts mellan fångarna i Panopticon (Foucault 2017). Det skapas hinder för dem och föräldrarna tycks göra allt i sin makt för att begränsa flickorna. Björktomta (Stark 2009 refereras i Björktomta 2019) nämner begreppet tvångskontroll som hon menar är ett mer relevant begrepp för hedersrelaterat våld. Inom ramen av kontroll finns det sociala våldet som innehåller metoder för begränsning av, främst flickor. Inskränkningarna kan handla om att kontrollera vem flickorna umgås med, vad de tar på sig för kläder och vem de ska gifta sig med (Björktomta 2019). Bainanstovu (et al 2019) beskriver ett allomfattande perspektiv av hederskultur där även fri-religiösa grupper och sekter ingår. I grupperna finns mönster av hederskultur innehållande exempelvis kontroll, hedersnormer, våldshandlingar och patriarkala strukturer. Kritik mot perspektivet är att vissa specifika uttryck för utsatthet kan bli mindre synliga och att personer som inte utsätts för hedersrelaterat våld kan tänkas göra det (Bainanstovu et al. 2019). Samtliga intervjuade som vuxit upp i antingen hederskultur eller inom en sekt beskriver upplevelser av snarlika, om inte nästan identiska, begränsningar.

b. Undergivenhet

Inom båda *sekter*, KF och JV, har mannen en överordnad roll över kvinnan. Äldste, vilka alla är män, styr inom JV:s församlingar. Inom KF finns dock även kvinnliga ledare utifrån en patriarkal struktur där de lär ut om mannens överordning och uppmuntrar församlingens kvinnor att lyda sina män i allt (Essén 2008). Lisa (KF) om när hon motsätter sig sin mans uppfostringsmetoder på sonen, Erik:

Robert höll på tills Erik var helt utmattad och genomsvevrig. Jag försökte ibland säga till på skarpen, 'det räcker nu!', men egentligen fick jag som kvinna inte säga åt Robert att han gjorde fel. Det kunde bara hans ledare göra, jag skulle bara lyda och vara mild och stilla (Essén 2008, s. 37).

En text Lisa ska gå igenom varje dag med sin man och helst memorera med förhållningssätt och regler från ledningen:

Din man gör inte fel, tänk alltid så. [...] Hustrun ska underordna sig i allt. I allt vad Robert säger eller ber mig att göra, det gör jag. [...] som en slav underordnar sig sin herre, så ska hustrun underordna sig sin man (Essén 2008, s. 47).

Undergivenhet beskrivs även inom hederskontexten. Kvinnans undergivenhet finns även med i Ahlams beskrivning. Hon berättar om hur kvinnan ska behaga mannen:

Jag visste att de flesta gifta kvinnorna i vår kultur hade ett dåligt sexliv. Sex var något som bara män njöt av. Kvinnan ligger still under mannen som en död fisk tills mannen är klar (Wallin 2019c, s. 148).

Det som förväntades av mig som en gift kvinna var att laga mat och behaga honom (Wallin 2019c, s. 162).

Diana beskriver, från en *hederskontext*, en undergivenhet gentemot sina föräldrar. Kontrollen som Diana beskriver gör att hon skadar sig själv och det leder till att hon försöker ta livet av sig:

Jag var tretton, ensam, arg och livrädd. Jag började skära mig och försökte ta livet av mig men jag misslyckades och blev mer kontrollerad av mina föräldrar (Wallin 2019c, s. 193).

Bourdieu (2018) beskriver hur den oinskränkta manliga dominansen befästs med bland annat sociala konstruktioner om kön genom kommunikation, normer, kroppsspråk och bland annat kunskap produceras och reproduceras undermedvetet i tankescheman i varje habitus (Bourdieu 2018). Lisa får en tydlig text från ledningen inom KF att lära sig utantill där hon varje dag ska upprepa att hennes man står över henne. Texten kan tänkas ses som ett tankeschema gruppen anser att Lisa behöver befästa på ett medvetet plan då hon visar motstånd. Dianas och Ahlams berättelser vittnar om hur de som flickor/kvinnor förväntas följa normer av undergivenhet gentemot mannen. De dominerande, konstruerar perspektiv på hur dominansen kategoriseras varpå de dominerade införlivar dessa som naturliga. Det symboliska våldet kräver att kvinnan ser ned på sig själv, enligt Bourdieu (2018). Baianstovu et al. (2019) problematiserar dock könsmaktsperspektivet där hedersrelaterat våld och förtryck förknippas med mäns våld mot kvinnor. Kvinnliga våldsutövare och våldsutsatta som pojkar och hbtq-personer, riskerar att göras osynliga (Baianstovu et al. 2019). En av de intervjuade i Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) studie, beskriver en tydlig hierarki inom JV där Gud kommer först, mannen därefter, sedan kvinnan och sist barnen. Studien visar, menar forskarna, att kärnfamiljen är av vikt för många av grupperna (Frisk, Nilsson & Åkerbäck 2017).

c. Oskuldsnorm

I berättelserna från *sekterna* Jehovas vittnen (JV) och Knutby Filadelfia (KF) beskrivs vikten av att vara oskuld innan giftermål och att en make inte får väljas fritt. Lisa berättar att det förekommer arrangerade äktenskap till viss del inom KF och att församlingens ledning har en involverad roll i bestämmandet om vem som får gifta sig med vem, inom gruppen. Maja talar om hennes föräldrars kontrollerande beteende inom JV, gällande hennes sexualitet, och att hon senare blir bestraffad av de äldste för att hon har haft förmodat sexuellt umgänge innan äktenskap (Essén 2008). Maja till sin pojkvän inför pojkvännens besök hos hennes föräldrar:

Det här kommer att låta helt sjukt, men om min pappa frågar dig ifall vi har haft sex med varandra så säg nej. Vad du än gör, säg nej! (Essén 2008, s. 108).

Oskuldsnormen är stark i berättelserna från en *hederskontext* och kan utnyttjas av andra som i Dianas fall, av hennes farfar. Ett övergrepp resulterar i att hon börjar blöda varpå hennes farfar tar henne till sjukhuset. Hennes farfar säger både till sjukhuset och till Diana att hon ramlat från sängen och slagit sig på en låda. Diana själv minns inte riktigt vad som hänt (Wallin 2019c). Diana berättar:

Han var så noga med att jag inte skulle säga något till mina föräldrar. Han sa att ibland förlorar flickor sin oskuld om de ramlar och slår sig på fel ställe i kroppen. Om mina föräldrar fick veta vad som hänt skulle de bli tvungna att gifta bort mig omgående (Wallin 2019c, s. 180).

Dianas farfar får henne att hålla tyst genom den oskuldsnorm som råder. Normen innebär även att om någon bryter mot reglerna och blir av med oskulden måste flickan giftas bort direkt. Dianas kusin Farida blir bortgift när det framkommer att hon är gravid och föräldrarna tror att hon har haft sex. Det är egentligen hennes farfar som våldtagit henne, vilket resulterat i en graviditet (Wallin 2019c). Diana berättar:

Pappa sa också att Faridas svärföräldrar var stränga och om de fick veta att Farida haft sex och varit gravid skulle de döda henne. Jag förstod av samtalet att Rafiqs föräldrar ville gifta bort honom för att han var förälskad i en svensk tjej och verkade ha en seriös relation med henne. Så varken Farida eller Rafiq hade velat ha varandra egentligen.

Jag var så arg på mina föräldrar och så nära att säga att om Farida var lösaktig och hade sex innan äktenskapet, så var jag också det som blivit våldtagen av min egen farfar. Varje centimeter av mig var kladdig och smutsig och så pratade de nedsättande om Farida. Jag hade mycket att säga men jag teg. Jag bara teg (Wallin 2019c, s. 187).

Ahlam beskriver hur viktigt det är inom *hederskontexten* att upprätthålla oskuldsnormen och ryktet kring den. Ahlams syster Hiba blir upprörd och orolig över sitt eget rykte när hon hör talas om att Ahlam har en pojkvän:

Men när Hiba upptäckte att jag hade en pojkvän, blev läget svårare. Någon hade skvallrat för henne om Peter. När hon konfronterade mig nekade jag. Hon hittade några kärleksbrev och förstod att vi var tillsammans. Hiba var så arg, så himla arg. Åh vad arg hon var. 'Din jävla slampa, du ljög för mig, jag ska döda dig. Fattar du inte vad du har gjort? Ingen kommer att vilja gifta sig med oss, fattar du inte det?' När hon brast i gråt blev jag stum. Hon var rädd att jag skulle förstöra för henne men det kunde jag inte inse där och då (Wallin 2019c, s. 141).

Bourdieu (2018) beskriver kvinnans oskuldheter som rent och något som bör bevaras och att det är mannen uppgift att upprätthålla hedern. I intervjuerna beskrivs detta både av Ahlam och Diana. Pojkvänner är förbjudet. Oskulden ska bevaras och det är först efter äktenskapet som det är tillåtet att ha sex. Bryter någon mot normerna är det av vikt att gifta bort flickorna för att rykten inte ska spridas och för att bevara hedern. Hedern upprätthålls genom att släktingar, syskon och mödrar ser till att normen följs. Även i intervjuerna med Lisa, Maja och Agnes framkommer en uttalad regel om att inte ha sex innan äktenskap. Liedgren & Larson (2013) beskriver i sin studie hur alla sexuella handlingar innan äktenskap inom JV är strikt förbjudet och sannolikt resulterar i en uteslutning. Det är heller inte accepterat med homosexualitet och det är enbart möjligt att gifta sig med någon av ett annat kön (Liedgren & Larsson 2013) Björktomta (2019) förklarar socialt våld där framför allt män kontrollerar kvinnor och deras sexualitet. Kvinnorna underordnar sig även utifrån *det symboliska våldet* och bidrar till att reproducera den kontroll som männen har (Bourdieu 1999 refereras i Björktomta 2019). Ahlam berättar om sin syster Hiba som är orolig för sitt rykte.

Ahlam och Diana blir utsatta för både fysiskt och psykiskt våld av sina mödrar. Det går att förstå mödrarnas agerande genom Bourdieus (2018) teori om den manliga dominans som konstrueras av både kvinnor och män.

Tema bestraffaren

a. Första nivåns bestraffare

I intervjuerna från reportageboken *Sektbarn* (Essén 2008) beskrivs bestraffaren som ledningen i gruppen. Äldste eller ledare beslutar om bestraffningar i organisationens namn och hela gruppen tillsammans med familjen utför dem. Lisa blir beordrad att bekänna sin problematik med demoner inför församlingen och att bedyra sin man undergivenhet. Maja (JV) får restriktioner för att hon rökt cigarett som högt läses upp på ett församlingsmöte av en äldstebroder. Restriktionerna innebär att hon inte får tala på mötena under en månads tid (Essén 2008). Inom hederskontexten berättar Ahlam och Diana främst om föräldern som bestraffaren. Diana säger:

Pappa hotade att gifta bort mig om jag inte skötte mig (Wallin 2019c, s. 193).

Ahlam beskriver även vad släktingar och klanen skulle kunna utsätta henne för:

Min skamlista är lång. Jag hade haft sex utanför äktenskapet, blivit gravid, fött barn, rymt från mina föräldrar och rymt från min man. Det jag gjort är oförlåtligt, alla är övertygade om att jag måste sota för det.

Alla mina och Samirs släktingar är ute efter mig. Både här i Sverige och i Mellanöstern. Min svärmor har satt ett pris på mitt huvud. Min pappa lovade henne att skicka mitt hjärta i ett paket när han hittat mig. Det berättade en av mina kusiner som lämnat klanen och är den enda som sympatiserar med mig.

När min hemliga adress avslöjades, varnade min kusin mig medan resten av familjen var upptagna med att planera mordet på mig (Wallin 2019c, s. 167).

b. Andra nivåns bestraffare

Det framkommer en högre nivå av bestraffare i intervjuerna med f.d. *sektmedlemmarna* Lisa, Maja och Agnes. I vissa fall är det Guds beskydd som försvinner när individen gör fel, varpå Satan och demonerna kan skada dem. I andra fall är det Gud som lämnar personen övergiven helt, eller Jehova som bestraffar med döden (Essén 2008). Maja (JV) berättar:

Under uppväxten blev jag också hela tiden tillsagd att akta mig – 'tänk på vad du tänker; Jehova ser vad du tänker' (Essén 2008, s. 104).

Agnes (JV) berättar om rädslan om jordens undergång:

Jag kommer ihåg när flyglarmet testades första måndagen i varje månad. [...] Jag blev vettskrämd, trodde att jag skulle dö och visste inte vart jag

skulle ta vägen. För mig var det Harmageddon, jordens undergång, och jag trodde att det skulle bli krig. Men jag skulle inte få komma till paradiset tillsammans med alla andra, eftersom jag hade gjort något som var fel. Istället skulle jag dö (Essén 2008, s. 124).

Lisa (KF) berättar om att lämna organisationen innebär att lämna Gud:

Jag blev ju väldigt rädd, för jag ville bli fri. Och det var detta som fick mig att stanna kvar – jag ville bli fri från mina demoner (Essén 2008, s. 29).

Även Agnes (JV) berättar om vad det innebär att lämna organisationen:

Du sviker ju Jehova eftersom du lämnar, går ut eller blir utesluten. Man tror ju helt och fullt på att man ska få komma till paradiset, men genom att gå ur eller bli utesluten har man av sagt sig det. Det är en väldigt stor sak. (Essén 2008, s. 129)

I både Dianas och Ahlams berättelser från en *hederskontext* blir en högre bestraffare synlig. *Hedern*. Precis som Gud kan hedern försvinna när individen gjort fel och därför bestraffa. Ahlam berättar:

Jag bad mamma om hjälp att få Simone tillbaka men mamma ångrade att hon hade berättat för mig. Hon började tala om att en sådan hemlighet borde förbli en hemlighet för evigt. Om någon fick veta så skulle vi förlora vårt rykte och vara utan heder. Vi skulle vara förlorade för alltid. Det var ändå bra att Nawal tagit min flicka. Att tiga var det bästa för mig och mina syskon, sa min mor (Wallin 2019c, s. 166).

Foucault beskriver makt och konstruktionen, Panopticon. Konstruktionen är ett sätt att skapa ordning och eliminerar risken för att fångar ska planera uppror eller rymningsförsök med hjälp av varandra, till en början, i fängelser. Cellernas placering bidrar till att göra fångarna ständigt synliga men övervakaren osynlig (Foucault 2017). Något som alltid ser men som inte kan bli sedd är, för Lisa, Maja och Agnes, Gud (Essén 2008). Detta kan även appliceras på hedern, som ständigt närvarande för Ahlam och Diana. Foucault belyser även att de ständigt bevakade fångarna, blir medvetna om sig själva. De börjar korrigera sitt eget beteende och disciplinerar sig själva. Detta för att fångarna inte vet när övervakaren är på plats. De börjar bete sig som att övervakaren alltid är där (Foucault 2017). Om Gud kan läsa allas tankar, gäller det att likt de vuxnas uppmaning till Maja, att tänka över sina tankar. Agnes beskriver en rädsla för att bli dödad av Jehova om hon gör något fel. Ett sätt att hantera rädslan kan vara att bli medveten om tankar och agerande för att förändra sitt eget beteende. Det gäller kanske också att stanna kvar i gruppen då chansen till skydd mot demoner och Satan är högre än utanför gruppen, där Gud inte finns. Liedgren & Larsson (2013) beskriver en grupp unga inom JV som använder sig av strategin "flykt", i skolans värld för att hantera en existens i två världar samtidigt. För gruppen är synen på Gud, icke förlåtande och hård. En intervjuad beskriver rädslan för att han, hela hans familj, hans släkt och alla han känner kommer att dö om han syndar. De som anammar en flykt-strategi visar högre nivåer av psykisk stress och rapporterar mer frånvaro från skolan än de andra (Liedgren & Larsson 2013). Varken i Frisk, Nilsson & Åkerbäck (2017) projekt eller i Nilssons (2019) artikel finns någon särskild fokus på aspekten av bestraffare eller rädsla för Gud/Satan inom berörda grupper.

Avsnitt 2

I andra delen undersöks två digitala kommunikationsplattformar, Malmö kommuns socialtjänst och BRIS *för barn & unga*.

Undersökning av Malmö kommuns socialtjänst digitala kommunikationsplattform

På Malmö kommuns socialtjänst digitala kommunikationsplattform nämns inte ordet sekt eller likvärdigt begrepp. Under rubriken *brott, hot och våld* på första sidan finns underrubriken *Hedersförtryck*. Kontaktuppgifter till Malmös resursteam heder presenteras och tre rutor med information till personen som själv är utsatt, anhörig eller yrkesverksam. Två ytterligare rutor handlar om information kring skyddat boende och vad hedersförtryck innebär (Malmö stad 2021). Under rubriken *Här kan du få hjälp*, finns återigen kontaktuppgifter till resursteam heder, 112 (vid akut situation) och länkar med information till Rädda barnen och RFSL rådgivning Skåne. En ruta med information om hur det är möjligt att dölja sitt besök på informationssidan, observeras. Högst upp i högra hörnet dyker en röd ruta upp med instruktion *Lämna sidan snabbt*. Om resursteam heder finns följande information:

Resursteam heder arbetar för dig som lever med kontroll press och hot. Vi kan träffa dig där du känner dig trygg, det kan vara på din skola, förening, socialtjänst eller någon annanstans där du är. Du kanske behöver någon att fundera tillsammans med, berätta om hur du har det, hitta idéer om hur du skulle vilja ha det eller få reda på mer information om vad det finns för stöd eller hjälp att få? Ring 0723-71 22 49, vi svarar även kvällar och helger. Du kan också mejla oss på resursteam.heder@malmö.se (Malmö stad 2021).

En annan insats som beskrivs är skyddat boende genom Kriscentrum boende heder. Boendet erbjuder skyddat boende till unga kvinnor mellan 16–22 år som är utsatta för hedersrelaterat våld (Malmö stad 2021). På Malmö kommuns socialtjänst digitala kommunikationsplattform nämns enbart insatser kopplade till hedersförtryck och inte till sekter.

Heder- 158 träffar

Hedersrelaterat våld- 20 träffar

Hedersförtryck- 26 träffar

Tvångsgifte- 1 träff

Sekter- 9 träffar varav 0 handlar om sekter

Slutna samfund- 5 träffar varav 0 handlar om slutna samfund (Malmö stad 2021)

Undersökning av BRIS för barn & unga digitala kommunikationsplattform

På BRIS *för barn & unga* digitala kommunikationsplattform nämns inte sekt eller likvärdigt begrepp. *Hedersrelaterat våld* får 29 träffar sökfunktionen. BRIS.se är uppdelat i tre undersidor *för barn & unga*, *för vuxna* och *om BRIS*. Författarna har valt att titta närmare på *för barn & unga*. 21 träffar är kopplat till undersidan *om BRIS* och inte är kopplat direkt till barn och unga. Av dessa nämner två stycken hedersrelaterat våld & förtryck. Dessa undersidor är arbetsmaterial som vänder sig

till personal i förskola och skola. Det första är broschyren ”*Det är alltid mig det är fel på*” som innehåller information om hur skola och förskola ska kunna hjälpa dessa barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Broschyren hänvisar till BRIS om att barn och unga kan ringa, chatta eller mejla för att få råd och stöd från en kurator. Denna insats finns tillgänglig dygnet runt. I broschyren finns även information om processen kring en orosanmälan till socialtjänsten. Den andra sökträffen hänvisar även till samma broschyr (BRIS 2021). Det kommer även upp sökresultat med rubrikerna *om våld* och *våld & kränkningar* som är kopplat till undersidan *barn & unga*. De rubrikerna är inte direkt kopplat till hedersbegreppen utan det är tack vare sökordet ”Våld” som de kommer upp. Våld tas upp men författarna söker inte vidare utifrån begreppet. Författarna undersöker heller inte vidare den information som riktas åt professionella inom skolor och förskolor. Rubriken ”Våld hemma” kommer även upp i sökningen men inte där heller nämns Hedersrelaterat våld, utan information om att våld kan vara både fysiskt och psykiskt samt förklaringar på vad våld kan innebära (BRIS 2021). Inga insatser relaterat till hedersförtryck och sekter nämns under *för barn & unga*. I broschyren ”*Det är alltid mig det är fel på*” nämns insatser som är kopplat till hedersförtryck. Insatsen är kontakt med kurator för stöd och råd. Kontakten kan göras via telefonsamtal, chatt eller mejl. Broschyren hittas genom sökorden våld eller hedersrelaterat våld. (BRIS 2021)

Heder - 0 träffar

Hedersrelaterat våld - 29 träffar varav 2 handlar om Hedersrelaterat våld

Hedersförtryck - 0 träffar

Tvångsgifte - 0 träffar

Sekter - 0 träffar

Slutna samfund - 2 träffar varav 0 handlar om slutna samfund. (BRIS 2021)

I resultatet av Baianstovu et al. (2019) studie märks ett lågt förtroende bland elever i 9:e klass för organisationer som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck. En uppbrottsprocess kan vara tidskrävande. Långsiktiga insatser är därför viktiga inom hederskontexten för att unga ska få ett relevant stöd. Baianstovu et al. (2019) menar att socialtjänsten behöver bli mer tillgänglig och anpassningsbar. Exempelvis mer anta en uppsökande roll för att nå unga som inte vänder sig myndigheter. På socialtjänstens digitala kommunikationsplattform upplever författarna att det är relativt enkelt att få relevant kunskap om hedersförtryck och om vart det går att vända sig vid problem. Det är dock upp till utsatt eller närstående att ta del av informationen. Däremot går det att tolka resursteamets beskrivning av sitt arbete som flexibla i att nå unga, hjälpsökande. Ordet *heder* ger 158 träffar och författarna får uppfattningen av att det händer mycket i kommunen utifrån det sociala arbetet. I Baianstovu et al. studie tas två uppfattningar, från yrkesverksamma, upp om när insatsen LVU bör användas i ärenden kopplade till hedersrelaterat våld. Den första är att tvång bör användas ofta vid hedersrelaterat våld medan den andra förespråkar att se till varje fall (Baianstovu et al. 2019). LVU och liknande insatser nämns inte bland insatser på de undersökta sidorna vilket borde förklaras med att det skulle kunna agera avskräckande. Den enda insats som nämns på socialtjänstens digitala informationssida utöver resursteamet är ett skyddat boende för unga kvinnor mellan 16–22 år. Det framkommer inte tydligt att det finns skyddade boende för äldre kvinnor eller pojkar/män. Enligt Baianstovus et al. (2019) forskning söker ungdomar sällan hjälp vid hedersrelaterat våld och förtryck men när dem väl söker hjälp så vänder de sig till någon vuxen på skolan. I resultatet av undersökningen

på BRIS kommunikationsplattform finns information riktat till vuxna i skolan vilket styrker vikten av att personal ska ha kunskapen. Baianstovus et al. (2019) nämner även att internettillgången är en viktig möjlighet för barn och unga att söka hjälp vid hedersrelaterat våld och förtryck. Ett sätt för barn att söka hjälp vid någon utsatthet är att söka stöd via BRIS. Relevant vore då att även skriva information riktat till barn om hedersrelaterat våld och förtryck.

Sammanfattning Resultat och Analys

Avsnitt 1

Vilka likheter och skillnader kan urskiljas utifrån hur utsatthet framställs inom en sektkontext / hederskontext?

Den största likheten författarna kan se i materialet utifrån hur utsatthet framställs handlar främst om våldsutsatthet. Samtliga intervjuade nämner föräldrars och vuxnas våld mot barn. Fysiskt-, psykiskt och latent våld förekommer i alla berättelser. En av berättelserna ur sektkontext och en ur hederskontext skildrar sexuella övergrepp av en släkting eller familjemedlem. Båda berättelser beskriver en rädsla hos barnet att berätta om övergreppen. Utsattheten för våld manifesteras ofta i bestraffning när normer har brutits och barn ansetts varit olydiga. Vid viss bestraffning utesluts individen eller blir utfryst från gemenskapen för att den inte följt regler och/eller för att den visat motstånd mot gruppens normer. I båda kontexter beskrivs en isolering från samhället utanför gemenskapen och känslor av utanförskap. Alla fem intervjuade beskriver begränsningar i vardagslivet och ständig kontroll från vuxna eller personer i deras närhet. I båda kontexter beskrivs en uttalad oskuldsnorm men i en hederskontext finns en något större fokusering på flickan som oskuld innan giftermål. I båda kontexter finns klara beskrivningar på patriarkala strukturer och en tystnadskultur där barn inte får berätta för utomstående om sin situation hemma. En skillnad, i framställningen av utsatthet, är exempelvis fokuseringen på demoner och djävulen som de tre intervjuade från en sektkontext berättar om men som saknas i berättelserna från en hederskontext. I båda fall bär dock de intervjuade på, vid minst något tillfälle, ett stigma. Detta stigma kan i en sektkontext handla om demonbesatthet men den kan också, precis som i berättelser från en hederskontext, handla om påstådd sexuell orenhet. En annan skillnad är våldsutövaren eller bestraffaren som kan vara föräldrar i båda kontexter men med större betoning på grupp och organisation inom en sektkontext. Inom en kontext av heder är oftast bestraffaren, utöver föräldrar, syskon och släkt. En högre bestraffare är tydlig inom sektkontexten; Gud.

Hur ska dessa likheter och skillnader förstås?

Likheter. Det symboliska våldet, beskriver Bourdieu (2018) i termer av exempelvis familjekonstruktioner utifrån könsroller där mannen har en högre position än kvinnan och att dessa positioner reproduceras (Bourdieu 2018). Våldet används som bestraffning i disciplinerande syfte i berättelserna och det kan tänkas reproduceras i generationer eftersom det inte verkar ifrågasättas. Björktomta (Bourdieu 1999 refereras i Björktomta 2019) beskriver köns- och generationsroller ur ett maktperspektiv. I familjer med starka könsroller, där

männen står högst i rang, anpassar sig barnen till familjens normer. Alla fem intervjuer belyser ett klart mansdominerat sammanhang och våldsutsatthet av olika slag där de har lärt sig att förhålla sig till våldet genom anpassning, exempelvis. Foucault (2017) beskriver straffmekanismen där det inom system av disciplin existerar egna instanser som utreder brott. Brotten kan handla om påstådd sexuell provokativ klädsel eller dåligt uppförande. De som bryter mot reglerna blir bestraffade. Straff när regler bryts kan vara exempelvis fysisk åga eller förlust av förmåner. Foucault (2017) beskriver även begreppet självdisciplinering. Berättelserna förklarar flera fall av självdisciplinering där barnen försökt att förändra sitt beteende för att undvika straff. När de intervjuade blir bestraffade är uteslutning eller utfrysning ur gruppen frekvent förekommande. Björktomta (2019) menar att det inom psykologiska våldet finns olika metoder som hot om våld men även uteslutning och isolering. Enligt Goffmans (2011) bärs ett stigma av individen som en djupt nedvärderande egenskap som också kan resultera i andra, tänkta tillhörande, negativa attribut. I flera berättelser beskrivs hur de intervjuade blir sedda som ovärdiga, smittade eller döda, utifrån sitt stigma som avvikaren. Goffman (2011) nämner även det kollektiva stigmat där en grupp avviker negativt från det normala. Bland de intervjuade finns återgivna upplevelser av att ses på som annorlunda av andra barn och känslor av utanförskap. Enligt Foucaults (2017) teori om kontroll resulterar fysisk begränsning till skötsamma individer. Genom att föräldrar och omgivning begränsar flickorna i berättelserna finns hopp om skötsamma individer som följer uppsatta regler och normer. Tystnaden som de intervjuade upplevs känna, kan beskrivas som den vägg som sätts mellan fångarna i Panopticon (Foucault 2017). Björktomta (2019) nämner begreppet tvångskontroll som, enligt henne är ett mer relevant begrepp för hedersrelaterat våld. Alla fem intervjuade beskriver nästan identiska sätt som föräldrar eller omgivning, begränsar dem på. Bourdieu (2018) beskriver hur den oinskränkta manliga dominansen befasts genom exempelvis kommunikation, normer, kroppsspråk och kunskap. Den produceras och reproduceras undermedvetet i tankescheman (Bourdieu 2018). Ett tydligt tema i reportageböckernas berättelser är mannens överordnade ställning. När denna ställning ifrågasätts blir flickorna straffade. Berättelser från båda kontexter talar om en uttalad oskuldsnorm. Flickorna förväntas vara oskulder tills de gifter sig och pojkvänner är strikt förbjudet. Bourdieu (2018) beskriver kvinnans oskuldhets som en dygd och något som bör bevaras samt att det är mannen uppgift att upprätthålla hedern och kvinnans renhet. I hans teori om den manliga dominansen konstrueras den av både kvinnor och män. I berättelserna är det inte enbart manliga familjemedlemmar som utövar kontroll över flickors oskuld utan även, exempelvis mödrar. I en av valda studier beskrivs hur samtliga sexuella handlingar innan äktenskap inom JV är förbjudet och sannolikt resulterar i uteslutning. Det är också, enligt studien, enbart möjligt att gifta sig med någon av ett annat kön (Liedgren & Larsson 2013)

Skillnader. Foucault (2017) beskriver konstruktionen, Panopticon, som en metod att skapa ordning och eliminera risken för fångar att planera uppror eller rymningsförsök med hjälp av varandra. Cellernas placering bidrar till att göra övervakaren osynlig men fångarna ständigt synliga (Foucault 2017). I berättelserna från en sektkontext beskrivs Gud som den allseende och allhörande. Föräldrar och gruppen gör barnen ständigt medvetna om Guds närvaro. Det gäller att barnen tänker på det sätt sekten uppmanar till. I berättelserna från en hederskultur kan den ständigt närvarande överheten tolkas som hedern. Om flickorna agerar fel så svärta de sitt rykte och kan förlora sin heder vilket leder

till bestraffning. Foucault (2017) förklarar att de ständigt bevakade fångarna, blir medvetna om sig själva och börjar rätta till sina beteenden utifrån en slags självdisciplinering. De betar sig tillslut som att övervakaren alltid är närvarande (Foucault 2017). Två kvinnors berättelser om sin barndom i ett sektsammanhang innehåller många redogörelser om rädslan av att lämna gruppen. Om de lämnar finns rädslan för att Gud försvinner varpå Satan och demonerna kan skada eller så straffar kanske Gud med döden. Lisa, som går med i sekten KF som ung vuxen berättar om rädslan för att inte kunna bli av med sina demoner när Gud överger henne om hon lämnar.

Avsnitt 2

Vilka insatser kan identifieras på Malmö kommun socialtjänst- och Bris digitala kommunikationsplattformar riktade till barn och unga utifrån en utsatthet inom:

a. en sektkontext?

b. en hederskontext?

Författarna finner inga insatser kopplade till socialt arbete och barn eller ungas utsatthet inom sekter utifrån utförd undersökning. Författarna finner insatser till barn och unga kopplat till hedersrelaterat våld på Malmö kommuns socialtjänst kommunikationsplattform. Insatserna som beskrivs är kontaktuppgifter till resursteam heder, länkar till rädda barnen, RFSL rådgivning Skåne och 112 (vid akut situation) och skyddat boende via Kriscentrum boende heder. Det skyddade boendet är för kvinnor mellan 16–22 år. På BRIS kommunikationsplattform finner författarna information om hedersrelaterat våld och förtryck, i form av en digital broschyr, riktat till personal inom förskola och skola. Där finns information om BRIS insats till barn i form av stödsamtal med kurator, vilket också kan nås via chatt eller mejl dygnet runt. Broschyren beskriver förutom information om våldet, hur processen kring orosanmälan går till och att socialtjänsten utreder anmälan. Författarna finner inga insatser på BRIS kommunikationsplattform riktat till barn & unga som är kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck. Däremot finner författarna insatser riktat till barn & unga kopplat till våld som kan innebära en hederskultur eller sektproblematik.

Diskussion

Uppsatsens begränsningar

Allra först tål att nämnas att två olika kontexter jämförs. Dessa två kontexter bör inte utan noggrann eftertanke klumpas ihop. Författarna till uppsatsen gör ett försök till förståelse utifrån vissa undersökningar och insamlad empiri men det är omöjligt att dra några generella slutsatser av resultatet. Empirin i uppsatsen är begränsad och består enbart av två böcker. En av dessa böcker är från 2008. Det går att ifrågasätta hur relevant en äldre bok som belyser sektproblematik är i jämförelse med en nyare bok om hederskultur från 2019. Dock är böcker med samlade berättelser från en sektkontext svåra att finna. I den tidigare forskningen riktar en forskare stark kritik mot reportageboken *Sektbarn* som används i uppsatsen och menar att författaren visar exempelvis för mycket empati med de

f.d. medlemmarna vars berättelser boken bygger på. Berättelserna i reportageboken stämmer väl överens med andra f.d. medlemmars berättelser som ibland får medialt utrymme och författarna till uppsatsen finner inte själva någon dold agenda eller ett för empatiskt förhållningssätt hos bokens författare. Berättelserna från de båda kontexterna sekt och heder består enbart av retroaktiva berättelser från kvinnor. Fokusering på en viss typ av utsatthet görs i empirin. Utifrån undersökt forskning och vid förstudien dock, märker författarna flera andra aspekter som fokuserar exempelvis på manipulation, exorcism och könsstympning. Detta fokus saknas och könsstympning, exempelvis, nämns inte alls i uppsatsen. Författarna är även väl medvetna om att det rimligtvis hade gett en bredare bild av livsvillkor och eventuell utsatthet om män och även hbtq-personers berättelser hade inkluderats. Eftersom exempelvis homosexualitet är förbjuden i de sekter som tas upp i boken kan individer med annan sexuell läggning än den "rätta" som växer upp i dem rimligtvis bli än mer utsatta än andra som följer normen. Författarna undrar även över hur barn och unga med olika funktionsnedsättningar påverkas av exempelvis ett utträde ur ett slutet samfund. Här som med mycket om barn och ungas livsvillkor inom sekter, saknas kunskap. En annan reflektion utifrån uppsatsens val av benämning sekt, är att Jehovas Vittnen som tas upp ett flertal gånger godkändes för något år sedan av Regeringen som trossamfund med rätt till statsbidrag i Sverige. Detta skulle kunna påverka organisationens status och därmed benämning. Dock är barnkonventionen relativt ny som gällande lag i landet och det är svårt att förutspå hur praxis kan komma att påverka framtida rätt till bidrag eller den religiösa gruppens benämning. Utifrån ett barnperspektiv kan organisationen eventuellt ses på med andra ögon. Avslutningsvis bör en begränsning i det teoretiska ramverket nämnas. En utmaning som författarna uppmärksammat är att försöka kortfattat referera till exempelvis Bourdieu och en relativt komplex teori som *det symboliska våldet*, ändå kan tänkas vara. Det har bitvis upplevts av författarna att vissa aspekter av våldet som skingras i berättelserna försvinner och att andra delar blir synliga och eventuellt något förenklade. Eftersom även en av forskningsartiklarna belyser begreppet har det varit nödvändigt att skilja författarnas tolkning från forskarens. Däremot har Bourdieus teorier fyllt en, för uppsatsen, lämplig funktion. Vissa framträdande delar av och bakomliggande orsaker till våldet, där både könsroller och heder problematiseras, har kunnat urskiljas. Vid en större uppsats eller med mer tid till förfogande hade författarna valt att behålla Bourdieus teorier men kompletterat med ytterligare teorier om våld med förhoppningen om att bredda perspektivet av våldsutsatthet.

Kunskapslucka

Genomgående under uppsatsens skrivande återkommer, i materialet, temat kunskapslucka kopplat till barn och ungas livsvillkor inom sekter. Både i juridiska texter och i den forskning som valts, efterfrågas mer forskning. Om mer tid hade funnits till förfogande hade författarna istället för att tillämpa en litteraturanlys, valt att göra intervjuer. Författarna hade önskat intervjua personer som befinner sig i eller har befunnit sig i en sekt och personer med erfarenheter av hederskontext samt professionella som möter barn och unga inom sitt yrke som exempelvis socialsekreterare, sjuksköterskor, lärare och poliser. Dels för att få en djupare förståelse om hur det kan vara att befinna sig som barn eller ung inom båda kontexter och dels för att få en generell överblick över vilken kunskap som finns hos olika yrkeskategorier om dem. Vid mer tid hade även en större analys av

internet som hjälpmedel för barn eller unga som önskar stöttning eller förståelse i sin situation, kunnat göras. Detta för att få en överskådlig blick över forum, grupper, hjälporganisationers kommunikativa plattformar eller andra digitala fenomen som inte berörs i denna uppsats. Pondera att det sociala arbetet med stöttning av barn och unga inom sekter bedrivs över internet, vad kan då exempelvis socialtjänsten eller skolan lära av det?

Skillnad mellan sekt och heder

Författarna ser en tydlig skillnad i den forskningen som valts på synen av sekt som sådan och på dess informant än på forskning som belyser heder. Ord som sekt och hjärntvätt omskrivs inom viss forskning till exempelvis kontroversiella religiösa minoritetsgrupper och socialisation. Vid sökandet av forskning om sekter finns artiklar som enbart belyser f.d. medlemmar utifrån deras trovärdighet. Även i den forskning som valts och belyser sekter märks en misstänksamhet mot tidigare medlemmar som informanter. Deras historier som sådana kritiserar som eventuella efterkonstruktioner till viss del och av att ha blivit påverkade av hjälporganisationers syn på sekter som negativa. Barns livsvillkor verkar också inom sekter skildras som icke oroväckande. En studie tar upp att Jehovas vittnen förvägrar sina barn blodtransfusion men eftersom samhället går in och tillfälligt tar vårdnaden över barnet ser forskarna ingen allvarlig fara för barnets hälsa. Vad som inte problematiseras är barnets och dess familjs situation inom församlingen tiden efter eller hur ett LVU påverkar barnet långsiktigt. Författarna tolkar en del av den forskning som finns om barn och ungas situation inom sekter som ett sätt att möta den negativa bild av sekter vilken exempelvis media skildrar. Författarna ser en fara i att i strävan efter en allt för objektiv bild då det finns en risk att missa utsatthet. I synnerhet den utsatthet som inte märks av förrän något går fel. Forskning om vad som händer normbrytare och avvikarna inom sekter, exempelvis de som öppet har en annan sexuell läggning än den tillåtna, eller de som blir utsatta för övergrepp och säger ifrån, verkar till synes saknas. Dock nämns en oro kring barns isolation och hur det kan påverka framtiden utanför gruppen exempelvis. Å andra sidan finns en risk att stigmatisera de barn och unga som fortfarande finns i en sektkontext genom att enbart fokusera på sensationella, negativa erfarenheter. Det finns även en risk att reproducera negativa bilder av barn och unga som är medlemmar genom att fortsätta använda ord som sekt och hjärntvätt. Författarna hittar ingen artikel som fokuserar på misstänksamhet mot informanter som befinner sig eller har befunnit sig i en hederskontext. I den forskning som valts ifrågasätts heller inte dessa informanters minnen av händelser. Däremot problematiseras begreppet hedersrelaterat våld av vissa forskare som istället menar att begrepp som tvångskontroll eller skambetingat våld är att föredra. Resultatet i uppsatsen kan tyckas stämma väl överens med vald forskning om hederskultur men inte med större delen vald forskning om sekter. Det skulle kunna bero på att vald forskning till viss del fokuserar på informanter som fortfarande är aktiva inom grupperna medan vald empiri består av f.d. medlemmars berättelser. Författarna anser, precis, som i vald forskning att synen på livet i en sekt borde skilja sig åt beroende på om en person fortfarande befinner sig i kontexten eller inte.

Hotet utifrån

Utifrån det material som författarna undersökt under uppsatsens process märks ett tema av sekter som sensationellt värdefulla. De är något som media tycks skildra som spännande och makabert i nyheter och dokumentärer. Något som gemene svensk kan tänkas förfäras över eller skratta åt. Författarna undrar om synen på sekt som sensation är så stark förankrad i den svenska kulturen att den därför inte ses som något annat än en speciell underhållande företeelse som alltid, mer eller mindre, funnits där. En hederskultur däremot kan tänkas, utifrån materialet, ses som något som kommit till Sverige genom en viss kulturs invandring. Kanske som ett slags hot mot det svenska varpå det därför är av vikt att samhället i stort eftersträvar kontrollera det. Genom att fokusera på forskning om det, kartlägga det och införa nationella handlingsplaner mot det finns eventuellt förhoppningar om att reducera eller eliminera hotet. Det finns ett antal sociala insatser kopplade till hedersrelaterat våld men författarna hittar inte en enda utifrån en sektproblematik. Detta skulle med viss sannolikhet kunna kopplas till den uppmärksamhet som funnits ett antal år riktat mot hedersrelaterat våld och dess "inträde" i landet.

Förslag på förändring

Författarna ser utifrån uppsatsens empiri klara likheter i framställningen av utsatthet inom respektive kontexter. Även utifrån juridisk text och valda kartläggningar beskrivs det hedersrelaterade våldet på ett sätt som stämmer överens med uppsatsens material av f.d. medlemmarnas upplevelser från tiden inom en sekt. Författarna undrar därför om inte sekter kan rymmas inom en hederskontext precis som det allomfattande perspektivet på hedersrelaterat våld i en av forskningsrapporterna poängterar. En tänkbar föreliggande problematik i att utvidga ett begrepp kan vara att det då riskerar tappa sin ursprungliga mening. Allt kan inte rymmas inom en hederskontext. Därför menar författarna att sekter skulle kunna vara en undergrupp inom hederskontexten. Ämnet skulle då kunna tänkas bli mer attraktivt att forska inom och också eventuellt bidra till att driva på en utveckling av arbetet kring sociala insatser. Om sekter inkluderas i en kontext av heder skulle det kunna synliggöra den utsatthet som barn och unga riskerar att hamna i, inom sekter. Genom synlig information på exempelvis kommunens eller BRIS digitala kommunikationsplattform om sekter och barn och ungas rättigheter kopplade till barnkonventionens religionsfrihet, kan det sätta ord på problematik och stötta utsatta. Det skulle också kunna finnas länkar till olika ideella hjälporganisationer eller erbjudas kommunala insatser som exempelvis samtalsstöd i grupp eller enskild med en utbildad socionom eller psykoterapeut. Föreläsare med erfarenhet av sekter skulle kunna informera på skolor och skolkuratorer skulle kunna erbjudas utbildning inom problematik kopplat till sekter. Utifrån den kunskap som finns om uteslutning ur slutna samfund vore det rimligt om kommuner erbjöd tillfälliga bostäder till de som försöker lämna eller precis har lämnat gruppen. Detta skulle kunna förebygga, kanske är av utsatthet för psykiskt våld och efterkommande trauma, kopplat till våldet. Samtidigt finns en fara i att synliggöra då det riskerar att ge barn och unga ytterligare en stämpel utöver "sektmedlem", som bärare av social problematik. Författarna till uppsatsen menar dock att samhället har ett ansvar över alla barn och unga. Det som inte syns, det finns inte. Även om det i allra högsta grad finns för de som lever med det. Därför bör barnkonventionens religionsfrihet, där författarna tolkar frihet utifrån barnets ögon och inte föräldrarnas, tas i akt och barn och ungas livsvillkor inom sekter synliggöras.

Referenser

- Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, s. 8–16.
- Almendros, Carmen, Jose Antonio Carrobes, Alvaro Rodríguez Carballeira & Manuel Gámez-Guadix (2009) Reasons for leaving: Psychological abuse and distress reported by former members of cultic groups. *Cultic Studies Review*, 8 (2): 111–138.
- Aspers, Patrik (2011) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 2 uppl. Malmö: Liber.
- Baianstovu, Rúna í (2017) *Heder: hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Baianstovu, Rúna í, Sofia Strid, Emmie Särnstedt Gramnaes, Hanna Cinthio & Jan-Magnus Enelo (2019) *Heder och samhälle. Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. 1 Örebro: Örebro University Press.
- Björktomta, Siv-Britt (2019) Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity. *Journal of Family Violence*, 34 (5): 449–460.
- Boréus, Kristina (2015) Texter i vardag och samhälle. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, s. 157–175.
- Boréus, Kristina & Kohl, Sebastian (2018) Innehållsanalys. I: Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 49–89.
- Bourdieu, Pierre (2018) *Den manliga dominansen*. 2 uppl. Göteborg: Daidalos.
- BRIS (2021) *För barn & unga*. [<http://www.bris.se/for-barn-och-unga/just-nu/>]. Hämtat: 21-05-11]
- Eliasson, Annika (2018) *Kvantitativ metod från början*. 4uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Essén, Charlotte (2008) *Sektbarn: Ett Reportage om de Utvalda för Paradiset*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Foucault, Michel (2017) *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. 5 uppl. Lund: Arkiv förlag.
- Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne (2016) *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. 4 uppl. Stockholm: Natur & kultur.
- Frisk, Liselotte, Sanja Nilsson & Peter Åkerbäck (2017) *Guds nya barnbarn: att växa upp i kontroversiella religiösa grupper*. Stockholm: Dialogos.

- Goffman, Erving (2011) *Stigma: Den avvikandes roll och identitet*. 3 uppl. Stockholm: Norstedt.
- Kent, Stephen A & Swanson, Kayla (2017) The History of Credibility Attacks Against Former Cult Members. *International Journal of cultic studies*, 8 (2): 1–35.
- Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
- Liedgren, Pernilla & Larsson, Lars (2013) Strategies among young Jehovah's Witnesses in compulsory school in Sweden, age 13-15, a case-study *International Journal for the Study of New Religions*, 4 (1): 3–26.
- Lundman, Berit & Graneheim Hällgren, Ulla (2017) Kvalitativ innehållsanalys. I: Granskär, Monica & Höglund Nielsen, Birgitta (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur, s. 219–233.
- Malmö stad (2021) *Socialtjänsten Malmö Kommun*. [<https://malmo.se/Bo-och-leva/Stod-och-omsorg/Socialtjansten.html>]. Hämtat: 21-05-11]
- Motion 2008/09:So230 *Skydd och hjälp till barn och vuxna som utsatts för manipulativt ledarskap (sekt)* Av Barbro Westerholm m.fl. [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/skydd-och-hjalp-till-barn-och-vuxna-som-utsatts_GW02So230]. Hämtat: 21-04-07]
- Motion 2010/11:Ub429 *Barn i sekt* av Barbro Westerholm m.fl. [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/barn-i-sekter_GY02Ub429]. Hämtat: 21-04-07]
- Nationalencyklopedin (u.å.) [<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sekt>]. Hämtat: 21-04-17]
- Nilsson, Sanja (2019) *Children Reared in Sectarian Groups*. The Encyclopedia of Child and Adolescent Development. John Wiley & Sons.
- Rosen, Shelly (2014) Cults: A Natural Disaster--Looking at Cult Involvement Through a Trauma Lens. *International Journal of Cultic Studies*. Vol. 5: 12–29.
- Socialstyrelsen, 2019 *Ett liv utan våld och förtryck* Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck
- SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott* SOU
- Thurén, Torsten & Werner, Jack (2019) *Källkritik*. 4 uppl. Stockholm: Liber.
- Unsgard, Anna (2008) *De g(l)ömda – 20 000 barn lever i sekt*. [<https://polistidningen.se/2008/11/10/de-glomda-barnen-20000-barn-lever-i-sekter/>]. Polistidningen. Hämtat 21-04-17]
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wallin, Galaxia (2019a) *I Jehovas vittnen anmäls inte sexövergrepp*.
[<https://www.galaxiawallin.com/single-post/2019/05/12/jagvittnar-ett-metoo-upprop-f%C3%B6r-ex-jehovas-vittne>. Hämtat: 21-04-17]

Wallin, Galaxia (2019b) *#JagVittnar, ett MeToo- upprop för ex Jehovas Vittne*.
[<https://www.galaxiawallin.com/single-post/2019/05/26/i-jehovas-vittnen-anm%C3%A4ls-inte-sex%C3%B6vergrepp>. Hämtat: 21-04-17]

Wallin, Galaxia (2019c) *Fånge i hederns famn: berättelser av hedersförtryckta kvinnor*. Stockholm: Lava.

Wallis, Roy (1984) *The elementary forms of the new religious life*. London: Routledge & Kegan Paul.

Westerstrand, Jenny (2017) Kontextualiseringens svåra konst: Kunskap, kön och förbindelselinjer i en förundersökning om "hedersvåld". *Sociologisk Forskning*, 54 (3): 209–232.